

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет
Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій
Кафедра філософії

Система менеджменту якості

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС

навчальної дисципліни

«ФІЛОСОФІЯ КОМУНІКАЦІЇ ТА МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ»

Освітній ступінь	«Магістр»
Галузь знань	03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність:	033 «Філософія»
Освітньо-професійна програма:	«Філософія комунікації»

СМЯ НАУ НМК 12.01.10-01-2023

КИЇВ

Навчально-методичний комплекс розробили:

Завідувач кафедри філософії,
д-р філос. наук, професор.

_____ Любов ДРОТЯНКО

доцент кафедри філософії,
канд. філос. наук, доцент

_____ Тетяна ПОДА

доцент кафедри філософії,
канд. філос. наук, доцент

_____ Марія АБИСОВА

Навчально-методичний комплекс обговорено та схвалено на засіданні кафедри філософії, протокол № 10 від «   » серпня 2023 р.

Завідувач кафедри

_____ Любов ДРОТЯНКО

Навчально-методичний комплекс обговорено та схвалено на засіданні НМРР ФЛСК, протокол №   від «   »   2023 р.

Голова НМРР

_____ Анжеліка КОКАРЄВА

Рівень документа – 3б

Плановий термін між ревізіями – 1 рік

Контрольний примірник

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО КОМПЛЕКСУ

Дисципліна: «Філософія комунікації та міжнародна діяльність»
Освітній ступінь «Магістр»
Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність: 033 «Філософія»
Освітньо-професійна програма: «Філософія комунікації»

№	Складова комплексу	Позначення електронного файлу	Наявність	
			друкований	Електронний вигляд
1.	Титульні аркуші навчально-методичного комплексу	00_ФКМД_ТА		
2.	Робоча програма (денна форма навчання)	01_ФКМД_РП		
3.	Конспект лекцій	02_ФКМД_КЛ		
4.	Методичні рекомендації з самостійної роботи студентів з опанування навчального матеріалу	03_ФКМД_МРСР		
5.	Методичні рекомендації з підготовки студентів до практичних занять	04_ФКМД_МРПРЗ		
6.	Тести з дисципліни	05_ФКМД_Т		
7.	Модульні контрольні роботи	06_ФКМД_МКР		
8.	Затверджений перелік питань до дифзаліку	07_ФКМД_ПДЗ		

Зразок оформлення лекції

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет
Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій
Кафедра філософії

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ
з дисципліни
«Філософія комунікації та міжнародна діяльність»
за спеціальністю 033 «Філософія»
освітньо-професійної програми «Філософія комунікації»

Укладачі: канд. філос.наук, доцент Тетяна ПОДА

Конспект лекцій розглянутий та схвалений
на засіданні кафедри філософії
Протокол № ____ від «__» ____ 2023 р.

Завідувач кафедри _____ Любов ДРОТЯНКО

Лекція № 6

Тема лекції «ІНФОРМАЦІЙНО–КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У МІЖНАРОДНІЙ КОМУНІКАЦІЇ»

План лекції

1. Сучасні інформаційно-комунікативні технології як інструмент «м'якої сили» держави.
2. Особливості використання цифрових технологій у зовнішньополітичному процесі.
3. Цифрові технології в інформаційних війнах.

Література

1. Калуга В. Ф. Основи світової політики: навчальний посібник. К.: Редакційно-видавничий відділ НУБіП України.–2018.–132 с. 2018.
2. Гайдуков Л. Ф., Кремень В. Г., Губерський Л. В. та ін. Міжнародні відносини і зовнішня політика. – К.: Либідь, 2001.
3. Дослідження світової політики: Зб. наук, праць. Вип. 15 / За ред. Л. О. Лещенка, Є. Є. Камінського. – К.: Ін-т світової економіки і міжнар. відносин НАН України, 2001.
4. Енциклопедія політичної думки: Пер. з англ. – К.: Дух і Літера, 2000.
5. Kissinger H. Does America Need a Foreign Policy? : Toward a Diplomacy for the 21st Century / Simon & Schuster; 1st edition (September 4, 2002) 352 p.
6. Конфліктологія / За ред. Л. М. Герасіна, М. І. Панова. – Х.: Право, 2002.
7. Мальський М. З., Мацяк М. М. Теорія міжнародних відносин: Підручник. – 3–тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 461 с.
8. Лісовський П. М. Міжнародні відносини: ментальність, геополітика, глобалізація : Навч. посіб. / П. М. Лісовський. — К.: Кондор Видавництво, 2019. — 156 с.

1. Сучасні інформаційно-комунікативні технології як інструмент «м'якої сили» держави

Інформаційно-комунікаційні технології (Information and Communication Technologies, ICT) - сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, опрацювання, зберігання, розповсюдження, показу і використання інформації в інтересах її користувачів.

Визначення інформаційно-комунікаційні технології часто пов'язують як синонім до інформаційних технологій (ІТ), хоча ІКТ це загальніший термін, який підкреслює роль уніфікованих технологій та інтеграцію телекомунікацій (телефонних ліній та бездротових з'єднань), комп'ютерів, підпрограмного забезпечення, програмного забезпечення, накопичувальних та аудіовізуальних систем, які дозволяють користувачам створювати, одержувати доступ, зберігати, передавати та змінювати інформацію. Іншими словами, ІКТ складається з ІТ, а також телекомунікацій, медіа-трансляцій, усіх видів аудіо і відеообробки, передачі, мережових функцій управління та моніторингу. Вираз вперше було використано в 1997 р. у доповіді Денніса Стівенсона для уряду Великобританії.

Інформаційно-комунікаційні технології забезпечують та підтримують інформаційні процеси, тобто процеси пошуку, збору, передачі, збереження, накопичення, тиражування інформації та процедури доступу до неї.

Фундаментом становлення інформаційного суспільства, з одного боку, є інформація та знання, а також інформаційні технології, із другого – цілеспрямована інформаційна політика країни

	Система менеджменту якості. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС навчальної дисципліни «Філософія комунікації та міжнародна діяльність»	Шифр документа	СМЯ НАУ НМК 12.01.10-01-2023
	стор. 6 з 49		

(уряду). Це чинники, без яких розвиток держави в умовах сучасного світу взагалі неможливий. Зі зростанням ролі інформації з'явилася ціла низка нових понять: інформаційне суспільство, інформатизація, інформаційна індустрія, інформаційні продукти та послуги, інформаційно-комунікаційні технології (КТ) тощо. Деякі з них відтворюють соціальні аспекти та проблеми, інші пов'язані безпосередньо з технічними питаннями.

Історія виникнення інформаційних технологій сягає своїм корінням в глибоку старовину. Появу найпростіших інформаційних технологій можна віднести до виникнення писемності (5-6 тисячоліть тому), яка дозволила реалізувати повний набір процесів циркуляції і переробки інформації: її збір, передачу, переробку, зберігання та доведення. Ці можливості відкрила фіксація інформації на матеріальних носіях (на камені, кістках, дереві, глині, папірусі, пергаменті, шовку, папері).

Подальший розвиток інформаційних технологій пов'язаний, головним чином, з появою нових технічних засобів переробки інформації, які визначають рівень розвитку інформаційної технології. Поліпшення управління є найважливішим чинником підвищення ефективності. Удосконалення форм і методів управління відбувається на основі досягнень науково-технічного прогресу і вивчення законів, методів і способів накопичення, обробки і передачі інформації.

Існують різні точки зору на періодизацію історії інформаційних технологій. Так, В. В. Годін і І. К. Корнеєв в роботі «Управління інформаційними ресурсами» виділяють наступні етапи в історії виникнення та розвитку інформаційних технологій.

Перший етап – це ручна технологія збору та обробки інформації, що панувала до другої половини XIX ст. Основними інструментами в той час були перо, чорнило і найпростіші рахункові апарати, а для прискорення передачі інформації використовувалися кур'єри, поштовий зв'язок. Продуктивність інформаційної обробки була вкрай низькою. Потужним поштовхом до розвитку інформаційних технологій на цьому етапі стало книгодрукування (середина XV ст.), що дозволило тиражувати інформацію і відкрило еру паперової інформаційної технології, що займає і в даний час значне місце.

В кінці XIX ст. почався етап механічної технології, пов'язаний з технічною революцією. До цього часу відноситься створення друкарської машинки, телефону, радіо, модернізація системи пошти, які суттєво змінили технологію обробки і передачі інформації, організаційну структуру підприємств. Інформація перетворилася в рушійну силу технічного, соціального і економічного прогресу.

З появою електронних друкарських машинок, копіювальних машин і диктофонів в 40-60-х рр. XX ст. починається етап електронної технології. Інструменти цієї технології поліпшили установчу діяльність за рахунок підвищення якості, кількості та швидкості обробки документів. Багато сучасних установ базуються на подібній технології.

В середині XX ст. був винайдений комп'ютер – універсальна електронна машина, що увібрала в себе все найкраще, що було створено багатьма поколіннями вчених, теоретиків і практиків. Вперше був створений спосіб запису і довготривалого зберігання формалізованих знань, при якому ці знання могли безпосередньо впливати на роботу виробничого обладнання. Масове виробництво електронно-обчислювальних машин в 60-х рр. і їх широке проникнення в усі сфери діяльності є початком зародження комп'ютерної інформаційної технології, спрямованої на збільшення ступеня автоматизації всіх інформаційних операцій і, отже, прискорення науково-технічного прогресу.

Весь період використання комп'ютерних інформаційних технологій представляє у вигляді п'яти епох, або ер, пов'язаних, головним чином, з появою все більш досконалих комп'ютерів. В ході еволюції комп'ютерів і пов'язаних з ними технологій їх використання переміщується від виконання елементарних операцій в область прийняття рішень, інтелектуальних і наукомістких проблем.

У першій, бухгалтерській ері (кінець 50-х – початок 60-х років ХХ ст.), експлуатувалися комп'ютери першого (20000 операцій в секунду) і другого (до 500 000 операцій в секунду) покоління для вирішення окремих розрахункових (інженерних) і найбільш простих, але трудомістких економічних завдань (наприклад, матеріального обліку), тобто застосовувалася часткова електронна обробка даних.

У другій, експлуатаційній ері (до середини 70-х років ХХ ст.), використовується електронна обробка даних на всіх етапах управління діяльністю підприємства, тобто здійснюється перехід до автоматизованих систем управління (матеріально-технічного постачання, товароруху, контролю запасів і транспортних перевезень, обліку реалізації готової продукції і т. д.).

Особливо успішно комп'ютерна інформаційна технологія почала впроваджуватися з середини 70-х рр. ХХ ст., коли були створені перші персональні комп'ютери, що дозволили формалізувати і зробити широкодоступними для автоматизації багато важко формалізованих процесів людської діяльності. Поява персонального комп'ютера з досить широкими для непрофесійного користувача можливостями спричинила інформаційну революцію і знаменувала початок безпаперової фази розвитку інформаційних технологій. Зовсім неймовірно і виключно швидко його поширення та розвиток саме в якості інструментального засобу накопичення, перетворення та передачі інформації і дозволили комп'ютерним інформаційним технологіям впровадитися практично в усі області людської діяльності[40, с.65].

З появою персональних комп'ютерів пов'язується третя інформаційна ера (кінець 70-х – початок 80-х років ХХ століття), прикладним акцентом в якій було використання інформації для прийняття рішень. До 80-х років комп'ютерні інформаційні технології розвинулися в системах підтримки прийняття рішень і ранніх стратегічних системах планування.

З 80-х років ХХ століття істотно стала змінюватися концепція побудови технологічних процесів переробки інформації. Від централізованої технології обробки інформації, яка була характерна при застосуванні великих ЕОМ, стали переходити до децентралізованої і розподіленої технології з використанням персональних комп'ютерів на робочих місцях користувачів.

У четвертій ері, що почалася в середині 80-х років ХХ ст., у взаємопов'язаному суспільстві величезна увага стала приділятися можливостям отримання стратегічних і конкурентних переваг за рахунок використання комп'ютерних інформаційних технологій в якості елемента ділової стратегії.

На даному етапі розвитку комп'ютерних інформаційних технологій центральне місце в державній інформаційній політиці належить проблемам змісту інформаційних продуктів. Головним завданням етапу стало виробництво змістовних продуктів національними мовами і широке впровадження цифрових послуг у практичне щоденне життя. Ініціатива тут належала як великим газетно-журнальним концернам та громадським мовцям, так і телефонним операторам мобільного зв'язку. Роль держави в даному процесі виявилася незначною, тому що «наповнення» Інтернету на цьому етапі перетворилося цілком на завдання бізнесу. Насправді ж

	Система менеджменту якості. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС навчальної дисципліни «Філософія комунікації та міжнародна діяльність»	Шифр документа	СМЯ НАУ НМК 12.01.10-01-2023
			стор. 8 з 49

це результати попередньої державної політики, що сформувала законодавчі межі і визначила пріоритети культурної політики цифрової епохи.

Зараз настала п'ята ера – глобальне взаємопов'язане суспільство, в якому фірми можуть використовувати комп'ютерні інформаційні технології, щоб працювати зі своїми діловими партнерами та клієнтами в світовому масштабі. Інформація стає ресурсом нарівні з матеріалами, енергією і капіталом. Вона перетворюється в один з найбільш цінних за змістом і масових за формою продуктів цивілізації, споживачем якої стає все людство. Машинна інтуїція (експертні системи) перетворюється на продуктивну силу, а штучний інтелект дозволяє вирішувати якісно нові завдання технічного прогресу.

На даний час рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій у світі здійснюється Міжнародною спілкою електрозв'язку (ITU), яка щороку готує звіти.

Нині наявне непропорційне використання інформаційно-комунікаційних технологій у світі. Власне кажучи, більше 90% користувачів Інтернету у світі – представники найбагатшої п'ятої частини населення Землі. Особливо великий інформаційний розрив між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються.

Аналіз основних практичних моделей розвитку інформаційного суспільства дає змогу констатувати, що процес інформаційних перетворень у світі є незворотним, нині створюється нова карта світу – інформаційна, яка відбиває стан цієї сфери в кожному регіоні. Відповідно до неї, висока щільність інформації, інтенсивність розвитку і використання нових інформаційних технологій характерні нині, у першу чергу, США, країнам ЄС, особливо його північним регіонам, Японії, Сінгапуру, Китаю.

Сучасні дослідники, аналізуючи глобальні суперечності і нерівності сучасної епохи, часто вдаються до протиріччя Північ – Південь. Географічно багата Північ, – звичайно ж, метафора, але при цьому країни багатьох континентів, розташовані на півночі, дійсно є економічно наймогутнішими регіонами. Це особливо справедливо для США і Європи, де економічному багатству чітко відповідає високий рівень прогресу інформаційно-комунікаційних технологій. Отже, міжнародна інформація, інформаційні та комунікаційні технології стають вагомим суспільним ресурсом розвитку країни. Значну питому вагу у ВВП розвинених країн становлять галузі економіки, які пов'язані з виробництвом знань, створенням і впровадженням у життя наукомістких, зокрема інформаційних технологій.

Про можливість застосування «м'якої сили» у зовнішньополітичному курсі України вітчизняні дослідники заговорили порівняно нещодавно. Поява нових концептів та їх впровадження у дискурсивному полі різних наук представляє великий інтерес для дослідників. Концепт «м'яка сила» (soft power) був запроваджений американським політологом Дж. Най і викликав значну зацікавленість в наукових колах різних країн. Необхідно зазначити, що дослідник стосовно саме теорії не сформував чогось принципово нового. Різні способи впливу на свідомість, методи ненасильницької обробки владних та інших груп відомі давно: про них у різний час писали Н. Макіавеллі і французькі енциклопедисти Г. Торо і М. Ганді, Т. Лірі і Р. Вілсон та ін. Досягнення Дж. Ная полягає в тому, що він зумів не тільки концентровано і ємко описати природу, роль і значення «м'якої влади», яка зіграла певну роль в «холодній війні», а й визначити її воістину необмежені можливості у XXI столітті.

Концепція "мякої сили" (англ. "soft power") була вперше сформульована політичним дослідником і науковцем Джозефом Найемом у 1990 році. Вона використовується для опису здатності країни впливати на інші країни шляхом привабливості її культури, політичних ідеалів,

	Система менеджменту якості. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС навчальної дисципліни «Філософія комунікації та міжнародна діяльність»	Шифр документа	СМЯ НАУ НМК 12.01.10-01-2023
			стор. 9 з 49

технологій, економіки тощо, а не за допомогою військової сили. Основною ідеєю концепції є те, що країна може бути впливовою не тільки завдяки своїй військовій потужності чи економічній міці, але й завдяки своїй культурі, яка є привабливою для інших країн. Іншими словами, м'яка сила полягає в здатності країни приваблювати і переконувати інших, що її цінності та ідеї є правильними, замість того, щоб нав'язувати їх за допомогою військової або економічної примусу. До складу м'якої сили входять такі компоненти, як культурна привабливість, привабливість політичних ідей, економічна міць, науковий потенціал, дипломатія, міжнародна співпраця тощо. На думку Нойєма успішне використання «м'якої сили» може допомогти країні зберегти добрі стосунки з іншими країнами, залучити інвестиції та підтримку, а також сприяти розвитку її власних інтересів у міжнародному співтоваристві.

Необхідно підкреслити, що основу концепту «м'яка сила» складає поняття «сила». Намагання пояснити відносини між людьми з позиції сили існували, напевно, з часів первіснообщинного ладу. Сучасні тенденції світового розвитку сприяють виникненню нових параметрів сили, на які раніше не акцентували уваги. Дійсно, сучасна теорія та практика міжнародних відносин пропонує різні підходи стосовно дефініції «сили», але здебільшого під силою розуміють можливість сильнішого актора нав'язати свою волю слабшим, тим самим змінюючи характер відносин на свою користь. Прихильники концепції політичного реалізму (Р. Гіллпін, Д. Зінгер, Г. Кіссінджер, Г. Моргентау, А. Органський, Б. Рассет, А. Уолферс та ін.) намагаються зобразити силу як певну величину, яку можна обчислити. Отже, категорію «сили» можна визначати через примус, підкуп, вплив, симпатію. Г. Моргентау найточніше описав категорію «сили» через поняття «влади». Адже влада і є кінцевим результатом використання сили. Критики реалізму вважають, що такі характеристики як культура, національна мораль чи якість дипломатії, в тому числі і державного керівництва, не можна врахувати достовірно, а обчислення будуть ґрунтуватися на суб'єктивних оцінках, а не на об'єктивних, математично обґрунтованих результатах.

Незалежно від обраної стратегії міждержавної взаємодії у політичному просторі будь-яка з них й сьогодні базується на понятті «сили». Ця тенденція міжнародного життя пояснюється тим, що кожна держава піклується про реалізацію власних національних інтересів та веде пошук якісно нових ресурсів впливу на інших акторів міжнародних відносин.

У сучасний час, незважаючи на видиму прагматичність міжнародного порядку денного, який акцентований на використанні державами військової сили як пріоритетного засобу забезпечення власної національної безпеки, не можна не помічати посилення впливу «м'яких» інструментів дії на систему міжнародних відносин. У сучасних умовах помітно зростає роль гнучких чинників, посилюється вплив політики «м'якої» сили у міждержавних відносинах. Сформульований відомим американським політологом Дж. Найєм у 1990 р. і розвинений ним у наступних роботах постулат про значущість і ефективність «м'якої сили» в зовнішній політиці держав, стає все більш актуальним. Треба звернути увагу, що під «жорсткою» силою Дж. Найєм має на увазі військову силу в сукупності з політичною, економічною і фінансовою потужністю, а «м'яку силу» він характеризує трьома основними компонентами: культурою, політичною ідеологією і зовнішньою політикою (дипломатією). «М'яка сила це змусити інших хотіти тих результатів, які ви хотіли б отримати». Проте це «не те ж саме, що дія або вплив... М'яка сила більше, ніж просто переконання, вмовляння або здатність зробити що-небудь за допомогою аргументів, хоча все це є важливими елементами цієї сили. М'яка сила це також здатність приваблювати, і залучення часто веде до взаєморозуміння. Простіше кажучи, в поведінкових поняттях м'яка сила це приваблива сила».

	Система менеджменту якості. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС навчальної дисципліни «Філософія комунікації та міжнародна діяльність»	Шифр документа	СМЯ НАУ НМК 12.01.10-01-2023
	стор. 10 з 49		

Дж. Най запропонував розмежування на «жорстку» та «м'яку» розроблені на основі формули Р. Клайна, яка відображає оцінювання сукупності державної сили: $P = (C + E + M) \times (S + W)$, де P – сила держави = $(C$ – населення і територія + E – економічний складник + M – військовий складник) $\times$ $(S$ – стратегія + W – воля до здійснення державної стратегії). У цій формулі перша частина відображає об'єктивний (матеріальний) складник, а друга – суб'єктивний (духовний). За допомогою цієї основи Дж. Най позначив матеріальні елементи як «жорстку силу», а духовні елементи – як «м'яку силу». «Жорстка сила» означає вплив на інших за допомогою примусу, залякування та використання нарощування військової та економічної могутності, тоді як інструментами «м'якої сили» є публічна дипломатія, ідеологія та культура. Ефективність застосування «м'якої» та «жорсткої» сили змінювалися в різні періоди історії. В сучасну епоху інформаційного суспільства «м'яка сила» за допомогою позитивного іміджу держави може впливати на інших, підвищуючи авторитет держави на міжнародній арені.

«М'яка сила» є неодмінним пріоритетом діяльності сучасних держав. Імідж держави визначає її місце у міжнародному просторі та успіх в досягненні своїх цілей. Теоретики та політичні діячі різних держав світу зосереджують свою увагу на використанні «м'якої сили», доповнюючи категорії «м'яка» та «жорстка» сила «розумною», яка поєднує обидві. Нарощування військової сили залякує світове співтовариство, не викликаючи симпатію до держави. Тому сучасний світ постав перед новими викликами, які потребують розв'язання мирними шляхами, акцентуючи увагу на «м'якій силі» за допомогою створення позитивного іміджу. Іміджем можна керувати, зосереджуючись на історичному минулому, прикладом чого є Франція, а можна створювати на прикладі Німеччини та Японії імідж, який заснований на сучасних здобутках – якісних товарах і високому рівні життя людей. Україна – держава, яка своїми демократичними настроями, боротьбою за незалежність та мову, революційними змінами, перемогою у багатьох спортивних і культурних змаганнях, великою діаспорою має всі шанси стати державою з привабливим іміджем для відвідування, вкладання коштів, завдяки чому зміцнить свої позиції у світі.

ОТЖЕ: М'яка сила (англ. Soft power — можна перекласти м'яка сила, м'яка влада, м'яка міць) — концепція для опису можливості отримати бажане через кооперацію (співробітництво) і привабливість на відміну від жорсткої сили, тобто застосування примусових заходів, що ґрунтується на військовому і економічному тиску.

Оскільки м'яка сила з'явилась як альтернатива жорсткій силовій політиці, вона більше до вподоби етично налаштованим вченим і політикам. Але м'яка сила це описова, а не нормативна концепція. Як і будь-яка форма сили, вона може використовуватись і в добрих, і в злих цілях.

2. Особливості використання цифрових технологій у зовнішньополітичному процесі

Поняття «інформаційна війна» стало актуальним у наш час. Розвиток інформаційних технологій сприяє тому, що методи інформаційного впливу стають більш чіткими. Якщо раніше пропаганда була направлена на захоплення та маніпулювання всією свідомістю людини, то сьогодні відбувається маніпулювання тільки однією зі сторін особистості, тоді як людина загалом залишається абсолютно нормальною і тверезо оцінює навколишню реальність.

В умовах інформаційного суспільства виникла нова форма геополітичного протистояння – інформаційна війна, яка здійснюється з використанням ЗМІ та телекомунікаційних мереж, пронизує весь світовий інформаційний простір і здійснює вплив на свідомість значних мас населення, трансформуючи її в потрібному власникам ЗМІ напрямку.

Що ж таке інформаційна зброя? В літературі можна знайти декілька визначень цього виду зброї, проте всі вони сходяться в одному: інформаційна зброя – це прихований інформаційний вплив на окремого індивіда чи суспільство з метою зміни його психофізичного стану в потрібному напрямку. Оскільки застосування цієї зброї має цілеспрямований, масовий і прихований характер, з метою маніпуляції свідомістю як окремих людей так і суспільною свідомістю, то спеціалісти вважають такі війни більш небезпечними, ніж звичайні. Способи впливу на психіку людини з використанням інформаційної зброї поділяються на сенсорний і субсенсорний, маніпуляційний, інфікований, інформаційно-керуючий. Якщо перші чотири способи пропонують вплив безпосередньо на людину як особистість, що має свідомість, і в своїй основі мають локальний характер, то інформаційноуправляючі способи передбачають інформаційні впливи на організовані або неорганізовані маси людей з метою викликати особливу конфліктну поведінку в гострих (політичних, військових, надзвичайних) ситуаціях, а саме: ініціацію паніки, примус до здачі в полон, мобілізацію мітингуючих до активних дій. Результати таких впливів набувають глобального характеру, а Зосередимо увагу на комунікативних або символічних формах маніпуляції (наприклад, маніпуляції електоратом зі сторони політиків, або аудиторією зі сторони ЗМІ). Під маніпуляціями розуміється комунікаційна та інтеракційна практика, в межах якої маніпулятор здійснює контроль над людьми проти їх волі чи інтересів. Маніпуляція не просто містить елемент влади, вона зловживає владою. Тобто комунікативна маніпуляція – це використання нелегітимного впливу за допомогою механізмів дискурсу: той, хто маніпулює, змушує інших робити те, що відповідає інтересам того, хто маніпулює та суперечить інтересам тих людей, якими маніпулюють. У більш широкому семіотичному розумінні маніпуляції її нелегітимний вплив може реалізовуватись через картини, фотографії, фільми та інші медіа. Очевидним є факт, що сучасні форми комунікативної маніпуляції мають мультимодальний характер. Якщо абстрагуватися від негативних конотацій, то маніпуляції можна розглядати як легітимне переконання. Різниця полягає в сприйнятті інформації реципієнтом. Різниця між негативною маніпуляцією і легітимним переконанням є незначною і може залежати від контексту: те, що є маніпуляцією для однієї людини, може не діяти на іншу. Одні й ті самі реципієнти можуть по-різному піддаватися маніпулятивним практикам залежно від ситуації, обставин і психічного стану. Отже, маніпуляцію можна розглядати як: соціальний феномен, оскільки вона містить такі елементи як інтеракція і зловживання владою між соціальними групами та індивідами; як когнітивний феномен, оскільки маніпуляція – це завжди маніпуляція свідомістю; дискурсивно-семіотичний – оскільки маніпуляції завжди реалізують через текст, мову і візуальні образи.

Маніпуляція – це одна з дискурсивних соціальних практик домінуючих груп, направлених на поширення їх влади в суспільстві. В сучасному суспільстві доступ та контроль над ЗМІ та іншими соціальними ресурсами мають представники «символічних еліт» – політики, журналісти, вчені, письменники і т.д. Окрім маніпуляцій поширення влади може здійснюватися за допомогою інших механізмів: переконання, інформування, навчання та інших практик, що впливають на знання, переконання, а отже, і на дії реципієнтів. Отже, маніпуляція – дискурсивна форма відтворення влади еліт; це також одна з форм соціальної інтеракції. Маніпуляція – це, перш за все, маніпуляція свідомістю людей – переконаннями, думками, нормами, цінностями, ідеологіями що контролюють їх поведінку. Це контроль загальноприйнятих групових соціальних репрезентацій, оскільки саме від них залежить що роблять та говорять люди в різних життєвих ситуаціях протягом життя. Отже, маніпуляції переважно спрямовані на соціальне пізнання, на соціальні групи з їх загальноприйнятими знаннями.

Перші прояви інформаційних війн, пов'язані з маніпулюванням свідомістю, почали виникати століття тому, але широкого розповсюдження вони набули в другій половині ХХ століття. Це зумовлено: по-перше, неможливістю проведення глобальних військових конфліктів, які здатні знищити світ; по-друге, зміною сутності інформації, яка перетворилася на

	Система менеджменту якості. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС навчальної дисципліни «Філософія комунікації та міжнародна діяльність»	Шифр документа	СМЯ НАУ НМК 12.01.10-01-2023
	стор. 12 з 49		

головний інструмент впливу постіндустріального суспільства та найновішу зброю. У зв'язку з інформаційно-комунікаційною революцією у сучасних суспільствах змінилося розуміння ролі і значення інформації для вирішення завдань забезпечення цілісності держави.

Інформаційна війна – широке поняття, яке містить багато аспектів. Це і діяльність благодійних міжнародних фондів, соціальних груп, використання нейролінгвістичного програмування тощо. Однією з основних ознак інформаційної атаки є різкий дисбаланс позитивних та негативних повідомлень у доборі матеріалів, відсутність коректного обговорення різних точок зору, коли в ЗМІ витісняється раціональна складова і обговорення йде на рівні емоцій та особистих звинувачень. Така ситуація сприяє формуванню в масовій свідомості міфів, похідних від інтересів впливових соціальних груп.

У сучасному інформаційному просторі у значній кількості народжуються соціальні, політичні, художні, релігійні міфи, та, незважаючи на свій ілюзорний характер, здійснюють досить реальний вплив на соціальне життя. В підсумку, сучасний міф перетворився на засіб соціальної мобілізації та маніпуляції суспільною свідомістю. Істина, яку для себе визначає людина, відкривається у формі міфу, тому що у ньому концентрується певне світорозуміння, аутентичне даній культурі, і при цьому не вимагає будь-яких аргументів. Міф, який виступає як колосальне джерело масової енергії, здатний мобілізувати навіть групи людей до певних дій. Інформація, яка оформлена в оболонку міфу, набуває чуттєво-виразну конкретність, легко запам'ятовується, естетизуючи життєвий світ сучасної людини, кидає її, в кращому випадку, в обійми ілюзій, а в гіршому, – робить її об'єктом різних маніпуляцій, в тому числі політичних. Масовокомунікаційний міф є найвагомим ефектом масового спілкування, який відображає його сутність, сенс, цілі й мотивацію професійних комунікантів, пов'язану з необхідністю чинити вплив на людину та маси.

Першопочатковий вплив засобів масової інформації спрямовано на сферу почуттів, які у людини є рухомими, податливими, і якщо їх вдається контролювати, то і мислення стає підвладним. Чуттєвий рівень відображення швидше реагує на зовнішні впливи, а тому його легше й експлуатувати. А результат поглиблення впливу ЗМІ на людину – призводить до послаблення раціонально-критичної оцінки того, що відбувається. Це значно полегшує процес занурення соціальних міфів у свідомість суспільства. Але не потрібно забувати і про те, що інформаційна війна спрямована на міфологізацію та примітивізацію свідомості, має й протилежний бік. Масовізація суспільства, спроби керувати масовою свідомістю перетворює суспільство на некеровану масу, яка поглинає своїх керівників, що є результатом будь-якої маніпуляції як форми насилля над людською свідомістю. Ефект «бумерангу» стає все більш актуальним для сучасного суспільства.

У сучасних реаліях завоювання територій і асиміляція її населення стали нереальними. Єдино можливий шлях підкорення психопростору-жертви – це перемога в інформаційній війні. Разюча ефективність інформаційної війни вперше досягнута завдяки ідеям і практиці Йозефа Геббельса. Але щоб зрозуміти джерела ефективності інформаційної війни та міру її впливу на нескінченну локалізацію простору Землі варто звернутися до написаної ще в 1925 році в Берліні книги І. Ільїна «Про опір злу силою». Ільїн одним з перших зрозумів, що війна – це не стільки битви на полі бою, *війна – це битви за розуми, за ідею.*

Саме тому, проводячи відмінність між поняттями «примушування» і «насильство», Ільїн показував, що збройна перемога – це часто «піррова перемога», тому що вона пов'язана з насильством. Насильством можна змінити межі (границі) локусу цивілізації, насильством можна змусити індивіда дотримуватися певних правил поведінки, викликати тимчасові емоційні стани – жах, страх, переляк, але все це – не більше, ніж вплив на зовнішні вияви психологічного простору.

За силою впливу на психіку насильство ніколи не зрівняється з примушуванням, тобто з тим внутрішнім станом, який кожною психікою ухвалюється усвідомлено, який коріннями йде в підсвідомість і формує ціннісну орієнтацію окремої психіки й цілих поколінь. *Саме тут – у*

	Система менеджменту якості. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС навчальної дисципліни «Філософія комунікації та міжнародна діяльність»	Шифр документа	СМЯ НАУ НМК 12.01.10-01-2023
	стор. 13 з 49		

впливі на індивідуальні світоглядні парадигми (психологічні установки) й особистісні чуттєво-емоційні стани, ховається справжній ключ до перемоги.

Вплив на психіку рівнозначний впливу на різому локусу (Термін "різома" означає горизонтальний підріз рослини, що складається з відгалужень кореня і від якого виростають нові корені та стебла. У контексті "локусу цивілізації" термін "різома локусу" можна вважати метафорою, що відображає розширення цивілізаційної сфери певного регіону за рахунок поширення культурних, наукових, економічних та політичних впливів на сусідні регіони. Таким чином, локус цивілізації можна порівняти з різомою, яка здатна розростатися та поширюватися на нові території. Цей термін можна використовувати для опису процесу поширення культурних та інтелектуальних ідей та практик з одного регіону на інший, а також процесу взаємодії та обміну між різними культурами та цивілізаціями), тому чим глибший і триваліший цей вплив, тим стійкіші нові, закладені пропагандою світоглядні стереотипи й установки. Сила інформаційної війни та її технологій полягає в акценті на психіку, на світоглядні установки й ціннісні орієнтації в підростаючих і старших поколіннях. Інформаційна війна забезпечує безкровні розпади й союзи локусів цивілізації. Маніпуляція чуттєво-емоційним станом психіки й свідомістю – це найефективніший засіб війни, який приводить не до тимчасових змін меж локусів цивілізації, а до більш стійких і ґрунтовних.

Отже, можемо зробити висновок, що сучасна війна – це якісно нове явище, пов'язане із системним використанням інформації з метою маніпуляції політичною свідомістю. Інформаційна війна є процесом соціального контролю, метою якого є знищення опонента, використовуючи інформацію. Інформаційні війни третього тисячоліття ведуть усі розвинені країни світу, які є самодостатніми суб'єктами світової політики. І, незважаючи на значну кількість досліджень, що стосуються ведення інформаційних війн і маніпуляцій масовою свідомістю, наслідки таких маніпуляцій часто призводять до деморалізації суспільства, та масових війн на етнічній, релігійній, расовій чи мовній основах, що є неприпустимим і не виправдовує жодну мету.

Гібридні війни, «війни нового покоління», «нелінійні війни». Дехто вважає, що характер міжнародної безпеки і конфліктів не змінився. Держави – як завжди – втягуються у військові і економічні змагання з нульовими результатами, збройні конфлікти продовжують здаватись неминучими, дилеми безпеки і балансування мають місце безперервно, і так далі, і так далі. Однак спосіб дій вже інший. Конфлікти ведуться новими, новаторськими і радикально іншими способами. З появою сучасної гібридної війни вони дедалі менше і менше пов'язані з летальною або кінетичною силою.

Тут важливо зазначити, що концепція гібридної війни можливо далеко не нова. Багато практиків вважають, що вона стара як сама війна. Проте вона отримала значну актуальність і відповідність останнім часом, коли держави використовують недержавних дійових осіб і інформаційні технології задля перемоги над своїми супротивниками під час або, що більш важливо, за відсутності прямого збройного конфлікту.

У терміні «гібридна війна» відображена спроба охопити складний характер війни ХХІ століття, до якої залучено безліч суб'єктів, у якій розмиті традиційні відмінності між видами озброєних конфліктів і навіть між поняттями війни та миру. Існує безліч визначень гібридної війни, і ці визначення продовжують еволюціонувати. Визначення гібридної війни – це не просто формальний академічний диспут, тому що правильне визначення допоможе зрозуміти, як держави сприйматимуть гібридні загрози та відповідати на них і які урядові установи будуть задіяні в протидії останнім.

Історики використовують термін «гібридна війна» просто для опису використання конвенційних та неконвенційних сил в одній і тій же воєнній кампанії. Пітер Мансур, наприклад, визначив гібридну війну як «конфлікт з використанням поєднання конвенційних військових сил та нерегулярних сил (партизан, повстанців і терористів), до яких можуть входити як державні, і недержавні суб'єкти, націлені на досягнення загальної політичної цілі».

	Система менеджменту якості. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС навчальної дисципліни «Філософія комунікації та міжнародна діяльність»	Шифр документа	СМЯ НАУ НМК 12.01.10-01-2023
	стор. 14 з 49		

Ці характеристики є типовими для всіх війн, починаючи з давніх часів. З історичної точки зору, гібридна війна, звичайно ж, не є новим феноменом. У 2000-ті роки. використання терміна "гібридний" стало поширеним способом опису сучасної війни, не в останню чергу через зростання витонченості та летальності насильницьких недержавних суб'єктів і збільшеного потенціалу кібервійни.

У визначеннях гібридної війни підкреслюються поєднання конвенційних та нерегулярних підходів по всьому спектру конфлікту. Ще 2007 р. Френк Хоффман визначив гібридну війну як «різні інструменти ведення війни, включаючи конвенційні можливості, нерегулярні тактичні прийоми та формування, терористичні акти, у тому числі безладне насильство і примус, а також кримінальне свавілля, що застосовуються обома сторонами та різними недержавними суб'єктами».

Вважається, що об'єднання конвенційних та нерегулярних методів ведення війни відрізняють гібридну війну від її історичних попередників. У традиційній війні конвенційні та нерегулярні операції мали тенденцію проводитися одна за одною, але індивідуально, та операції бійців нерегулярних сил, як правило, були вторинними по відношенню до військових кампаній із використанням конвенційних військових сил. До 2014 р. військові аналітики розглядали недовгу війну між Ізраїлем та «Хезболлою» як конфлікт, який більше всього підходив під визначення гібридної війни. Сили оборони Ізраїлю не очікували від Хезболли поєднання партизанської тактики та застосування регулярних військ, а також ефективною кампанії стратегічних комунікацій.

3. Цифрові технології в інформаційних війнах

Цифрові технології загострили глобальне інформаційне протиборство. Під інформаційним протиборством розуміється боротьба в інформаційній сфері, яка передбачає комплексний деструктивний вплив на інформацію, інформаційні системи та інформаційну інфраструктуру протиборчої сторони з одночасним захистом власної інформації, інформаційних систем та інформаційної інфраструктури від подібного впливу.

Метою інформаційного протиборства є завоювання й утримання інформаційної переваги над протиборчою стороною. При цьому дії учасників інформаційного протиборства можуть мати як наступальний, так і оборонний характер.

Об'єктом інформаційного протиборства є будь-який об'єкт, щодо якого можливе здійснення інформаційного впливу (в тому числі – застосування інформаційної зброї) або іншого впливу (силового, політичного, економічного і т.д.), результатом якого буде модифікація його властивостей як інформаційної системи, зокрема масової й індивідуальної свідомості громадян; соціально-політичної системи і процесу; інформаційної інфраструктури; інформаційних та психологічних ресурсів.

До суб'єктів інформаційного протиборства належать: держави, їх союзи і коаліції; міжнародні організації; недержавні незаконні (в тому числі – незаконні міжнародні) збройні формування й організації терористичної, екстремістської, радикальної політичної, радикальної релігійної спрямованості; транснаціональні корпорації; віртуальні соціальні спільноти; медіа-корпорації (контролюючі засоби масової інформації і масової комунікації); віртуальні коаліції.

Арсенал засобів інформаційного протиборства поповнився низкою нових цифрових технологій. З-поміж них особливо виділяється троллінг. Термін «троллінг» походить зі сленгу учасників віртуальних спільнот і не має прямого відношення до сфери наукового дискурсу. Новітнім видом троллінгу є роботроллінг, тобто використання армії «розумних» ботнетів. Також важливу роль в інформаційних війнах відіграють інтернет-меми (англ. Internet meme). Інтернет-мем – інформація в тій або іншій формі (мультимедійних об'єктів, що створюється електронними засобами комунікації, фраза, концепція або заняття), як правило, дотепна й іронічна, яка спонтанно набуває популярності та поширюється в Інтернеті

	Система менеджменту якості. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС навчальної дисципліни «Філософія комунікації та міжнародна діяльність»	Шифр документа	СМЯ НАУ НМК 12.01.10-01-2023
	стор. 15 з 49		

різноманітними способами (за допомогою соціальних мереж, форумів, блогів, месенджерів тощо).

Гібридна війна і її ознаки.

З огляду на критерії способу ведення війни полемологи виокремлюють **чотири покоління війни**, також поняття гібридної війни. Війни першого покоління – це новітні війни доіндустріальної епохи, що велися державами із використанням одягнених в форму численних мас солдат, які боролися за допомогою тактики стрілецьких ліній та штурмових колон. Характеризувалися відносно невеликими розмірами армій задіяних в конфлікті та невеликою територією, на якій велися безпосередні воєнні дії. Битви (окрім облоги) мали нетривалий характер вирішальних зіткнень (головним чином, протягом одного дня).

Війни другого покоління – це конфлікти із використанням великих армій, що відбувалися на великих територіях і зводилися до багатоденних, а навіть багатомісячних інтенсивних битв із ясною перевагою оборони над наступом. В багатьох випадках інтенсивно використовувалася артилерійська вогнева міць. Протягом таких війн розвивалися техніка камуфляжу, польові фортифікації, радіокомунікація та засоби розвідки.

Війни третього покоління – це маневрені війни, в яких поєднувався рух та висока вогнева міць, такі війни були характерні для періоду після 1918 року.

Війни четвертого покоління – це сучасні війни із асиметричним характером, відповідною тривалістю, використанням терористичної техніки, децентралізованою, транскордонною і понаддержавною базою конфлікту, зосередженням уваги на цивільному населенні як меті тактичних дій, зникненням поділу на фронт і тил, відсутністю можливості проведення вирішальної битви і такою специфічною характерною рисою як наявність засобів масової інформації, що передають війну в прямому ефірі широким масам населення впливаючи таким чином на громадську думку. Елементом війни стає мистецька стратегія впливу засобів масової інформації на громадську думку воюючих сторін. Медійний вимір війн четвертого покоління впливає на саму істоту війни

Полемологічні міркування над сутністю гібридного конфлікту полягають не тільки у ствердженні ваги цієї загрози для міжнародного середовища чи необхідності глибоких, детальних, комплексних досліджень. Оскільки на зміну територіальному виміру війни прийшла багатомірний, багаторівневий комплекс воєнних і невоєнних дій, направлених на одночасне досягнення різноманітних цілей, полемологи почали навіть твердити, що всі попередні класифікації і типології війн і навіть їх акторів втратили вагу і наукову цінність.

Серед додаткових чинників, які вийшли на перший план і вимагають не тільки побіжного врахування, але й відповідного аналізу, варто зазначити не тільки глобалізацію чи очевидний вплив новітніх технологій, але їх співіснування з залишками «старих» війн. Гібридизацію таким чином можна розглядати як співіснування багатьох нез'єднувальних елементів, адже поряд з військовими супер технологіями й далі використовуються примітивні методи боротьби і зброя, а «постмодерна» війна співіснує із боротьбою не тільки за території, але й за розуми, ідентичності і цінності.

Згідно з класичним підходом держава є єдиним суб'єктом воєнних дій, але на сьогоднішній день її роль суттєво змінилась під впливом інших політичних і економічних, наддержавних і транскордонних чинників. Для дослідження війн і збройних конфліктів в полемологічній перспективі це означає потребу зосередження уваги на суспільних змінах в усіх сферах життя людини, на врахуванні різноманітних елементів політичного, економічного чи навіть технологічного контексту, що впливають на війну як суспільне явище.

Отже, гібридна війна передбачає взаємодію або поєднання звичайних і особливих інструментів впливу і засобів підривної діяльності. Ці засоби, або інструменти, поєднуються в синхронізований спосіб задля використання слабкостей супротивника і досягнення синергетичного ефекту.

Ціль поєднання кінетичних інструментів і некінетичної тактики полягає у завданні шкоди ворожій державі в оптимальний спосіб. Більше того, гібридна війна має дві особливі ознаки. По-перше, межа між війною і миром стає розмитою. Це означає, що важко ідентифікувати або виділити поріг війни. По-друге, війна стає прихованою через те, що її важко операціоналізувати.

Гібридна війна нижче *порогу війни* або прямого неприхованого насильства приносить дивіденди попри те, що вона легша, дешевша і менш ризикована ніж кінетичні операції. Набагато простіше, скажімо, спонсорувати і роздмухувати дезінформацію і співпрацю з недержавними дійовими особами, ніж спрямовувати танки на територію іншої держави, або вторгтись на літаках-винищувачах у повітряний простір. Вартість і ризики помітно менші, але шкода реальна. Ключове питання тут таке: чи може бути війна без прямих бойових дій чи фізичної конфронтації? Зважаючи на те, що гібридна війна проникає в міждержавні конфлікти, відповідь може бути позитивною. Це має тісний зв'язок з філософією війни. Вище мистецтво війни полягає в перемозі над ворогом без бойових дій, як стверджував древній воєнний стратег Сун Цзи.

Друга визначна характеристика гібридної війни зв'язана з неоднозначністю і ідентифікацією. Гібридні атаки в основному позначаються великим рівнем невизначеності. Така невизначеність мистецьки створюється і розширюється гібридними учасниками задля ускладнення як ідентифікації, так і відповіді. Тобто, країна, яка стала мішенню, або нездатна розпізнати гібридну атаку, або не може ідентифікувати державу, яка її здійснює або спонсорує. Експлуатуючи пороги виявлення і ідентифікації гібридний учасник ускладнює для держави, що стала мішенню, розроблення відповідної політики і стратегічної відповіді.

Гібридна війна вже за своєю природою асиметрична. Військові аналітики використовують термін «асиметрична війна» при описі стратегій та тактичних прийомів державних та недержавних суперників, які прагнуть досягти своїх стратегічних цілей, незважаючи на перевагу у звичайній військовій міці. Асиметричні методи ведення війни, зводяться до того, що сильна сторона одного з суперників використовується проти слабкою сторони іншого, завжди були складовий частиною успішною стратегії.

Завдяки швидкому технічному прогресу і розвитку асиметричних засобів ведення війни, повноцінні війни можуть бути нерезультативними навіть проти держав, які мають дещо менше ресурсів і забезпечення. Тому досягнення перемоги може бути надзвичайно нелегкою справою.

Асиметрія природним чином включає некінетичні підходи в «сірій зоні» між війною та миром. Проте, розвиток інформаційних технологій дозволяє державним та недержавним суб'єктам спрямовувати свої дії проти політичних керівників та громадськості через глобалізовані мережеві ЗМІ та інтернет. Це розширює концепцію війни і включає до неї культурні, соціальні, правові, психологічні та моральні аспекти, де військова сила менша підходить для вирішення поставлених завдань.

У випуску довідника «The Military Balance» за 2015 р. подано, як вважається, найбільш комплексне визначення проявів гібридної війни: «використання військових та невійськових інструментів в інтегрованій кампанії з метою досягнення ефекту раптовості, захоплення ініціативи та досягнення психологічних та фізичних переваг, використовуючи дипломатичні засоби; витончені та швидкі інформаційні, електронні та кібернетичні операції; приховані, а іноді й відкриті, військові та розвідувальні дії; та економічний тиск». Це визначення гібридної війни відрізняється від тих, які обговорювалися раніше, оскільки в ньому робиться наголос на невійськових методи у конфлікті, зокрема, на інформаційній війну, націленій на громадське сприйняття, що є ключовим фактором у сучасному конфлікті.

Війна нового покоління робить ставку використання некінетичних методів, які провокують громадське невдоволення та створюють атмосферу колапсу, так що потрібно зовсім трохи військової сили чи не потрібно взагалі. У цій стратегії збройні сили відіграють допоміжну роль. Спецсили можуть проводити розвідувальні, підривні та шпигунські операції у

	Система менеджменту якості. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС навчальної дисципліни «Філософія комунікації та міжнародна діяльність»	Шифр документа	СМЯ НАУ НМК 12.01.10-01-2023
	стор. 17 з 49		

той час як, якщо необхідно, поблизу кордонів держави, проти якої націлені дії, проводитимуться великомасштабні військові навчання з метою залякування та психологічного тиску. В ідеалі використання збройних сил має залишатися нижче того порога, який може викликати збройну відповідь із використанням конвенційних сил. Латвійський аналітик Яніс Берзінц так узагальнює підхід до сучасної війни: «Розум є основним полем битви, і в результаті цього у війнах нового покоління домінуватимуть інформаційні та психологічні війни... Головна мета в тому, щоб зменшити до мінімуму необхідність використання військової сили».

Із зростанням вартості війни і появою нових інструментів в розпорядженні держав, бажання вести повноцінні війни може зменшуватись. Проте це не проголошує зникнення конфліктів, а лише змінює динаміку війни. Саме на цьому тлі держави дедалі частіше вдаються до гібридної війни нижче порогу збройного конфлікту у прагненні до своїх цілей безпеки з мінімальними втратами. Коротко кажучи, загальне середовище безпеки радикально змінюється попри те, що природа конфліктів залишається незмінною.

«Війна – це не більше ніж продовження політики іншими засобами», - сказав видатний військовий стратег Клаузевіц. Хоча це можливо все ще справедливо, засоби війни значно розширились з приходом сучасних гібридних воєн. Це означає, що матриця «політика-війна» стає навіть складнішою, в той час як динаміка війни постійно змінюється. Війна зараз передбачає низку можливостей. Інколи вона може передбачати кінетичні операції у зв'язку із використанням недержавних дійових осіб. Інколи це може означати здійснення кібератак на критичну цивільну інфраструктуру разом з кампанією з дезінформації. Таких напрямів багато, як і способів, в які вони можуть поєднуватись або протиставляться.

Гібридна війна робить динаміку конфлікту незрозумілою не лише тому, що вона пропонує великий і широкий набір інструментів для підриву супротивника, а й тому, що вона дає можливість шкодити його безпеці на двох фронтах водночас. Це також стосується загальної мети гібридної війни. На фронті сил і засобів слабкі місця держави, що стала мішенню, в політичній, військовій, економічній, соціальній, інформаційній і інфраструктурній (PMESII) сферах експлуатуються настільки, наскільки вони фізично і функціонально ослаблені.

Другий фронт, на якому здійснюється підриз безпеки держави, за своїм характером залишається ідейним і належить до легітимності держави. Як відзначає Норвезьке агентство співпраці заради розвитку зазначає: «легітимність держави стосується основи, яка пов'язує між собою державу і суспільство, і яка виправдовує повноваження держави». Тому легітимність безумовно слугує фундаментом владних повноважень держави.

Намагаючись зірвати суспільний контракт, який зв'язує між собою державу і її складові, гібридні учасники намагаються розмити довіру між державними інституціями і людьми. В результаті держава втрачає свою легітимність – яка в основному є функцією суспільної довіри в сучасну добу – і передусім здатність діяти як Левіафан на внутрішній арені. В результаті, як ідейна основа, так і здатність держави нормально функціонувати, зазнають шкоди внаслідок гібридних атак.

Держава без людей безхребетна. Вона отримує легітимність і, відповідно, владу від свого народу. Це особливо стосується демократично побудованого уряду. Вносячи розкол між урядом і його народом, можна створити умови для його падіння. Саме цього прагне гібридний учасник діючи нижче порогового рівня війни.

Гібридні загрози часто налаштовані на слабкості держави-мішені або міждержавного політичного об'єднання. Мета полягає в їх використанні доти, доки вони поглиблюються, для того, щоб викликати і посилювати розбіжності на національному і міжнародному рівнях. Це перетворюється на нищівну ерозію основних цінностей співіснування, гармонії і плюралізму в демократичних суспільствах і між ними, а також спроможність політичних лідерів приймати рішення. Зрештою, гібридні загрози підривають довіру.

Саме за цієї причини розбудова довіри повинна розглядатись як головний бастион протидії гібридним загрозам, особливо тим, які налаштовані на підриз демократичних держав і

	Система менеджменту якості. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС навчальної дисципліни «Філософія комунікації та міжнародна діяльність»	Шифр документа	СМЯ НАУ НМК 12.01.10-01-2023
		стор. 18 з 49	

урядів. Більше того, довіра залишається обов'язковою умовою для того, щоб політика або стратегічна відповідь на гібридні загрози дала свої плоди. Тобто, ніщо не спрацює або не дасть бажаних результатів за відсутності довіри.

Довіру не можна розуміти як явище одного рівня чи виміру. Вона потрібна на різних рівнях і в різних сферах. Наприклад, люди повинні довіряти державним органам для того, щоб уряди могли забезпечити виконання своїх рішень.

Надзвичайне значення належить не лише довірі суспільства до держави. Не менш важливою залишається довіра між людьми. Піднесення популізму в різних частинах світу – включно із Західними країнами – вказує на посилення соціально-політичної поляризації в політичних громадах. Це призводить до підриву не лише гармонії на рівні суспільства, а і соціально-політичної тканини громади, ускладнюючи таким чином досягнення консенсусу при прийнятті рішень на усіх рівнях.

Розбудова, відбудова і зміцнення довіри залишаються критично важливими задля досягнення довгострокової стійкості проти гібридних загроз, які сильно шкодять безпеці на рівні держави і суспільства. Розбудова довіри в громадах і між ними має бути основою зусиль з нейтралізації гібридної війни і загроз. Це вимагає невинних зусиль на рівні структур і політики з метою розвитку міцних зв'язків між державою і людьми, які підтримувались би змістовною прозорістю, відчуттям власності і інклюзивністю.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет
Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій
Кафедра філософії

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО
ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ**

з дисципліни

«Філософія комунікації та міжнародна діяльність»

**за спеціальністю 033 «Філософія»
освітньо-професійної програми «Філософія комунікації»**

Укладачі: канд. філос.наук, доцент Тетяна ПОДА
канд. філос.наук, доцент Марія АБИСОВА
Конспект лекцій розглянутий та схвалений
на засіданні кафедри філософії
Протокол № ____ від «__» ____ 2023 р.

Завідувач кафедри _____ Любов ДРОТЯНКО

Практичне заняття 1

ТЕОРЕТИЧНІ ВИТОКИ І КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

План

1. Співвідношення категорій «міжнародні відносини», «політика» і «світова політика».
2. Теорія міжнародних відносин в структурі соціально-гуманітарних наук.

Основні теоретичні відомості

1. При комунікативному аналізі міжнародної діяльності неможливо обійтися без таких категорій, як «міжнародні відносини», «політика» і «світова політика». Зміст цих категорій, їх взаємозв'язок і співвідношення по-різному розуміються і розкриваються у вітчизняній і зарубіжній літературі. Тому варто окремо розглянути це питання.

У сучасній науковій літературі існує безліч інтерпретацій поняття «міжнародні відносини», які розглядають їх вторинну, позбавлену онтологічної самостійності реальність, похідну від діяльності, хоча і пов'язаних одна з одною, але вони не утворюють автономної цілісності акторів міжнародних відносин: чи то держави, чи транснаціональні корпорації, чи наднаціональні організації і т. п.

Існує ще один, цілком відмінний погляд на міжнародні відносини (Х. Булл і М. Уайт), які розглядає їх як такі, що існують у межах наднаціональних (наддержавних) утворень на кшталт «світового суспільства», «міжнародного суспільства», «світового співтовариства», «міжнародного життя» і є самостійною об'єктивною реальністю з усіма політичними на іншими наслідками, що впливають із цих відносин.

На наш погляд, багато труднощів щодо розуміння і суперечності у трактуванні міжнародних відносин пов'язані з тим, що останні розглядаються як статичні, відокремлені один від одного стани соціальних відносин, які на справді є складним еволюційним внутрішньо суперечливим явищем, яке регулюється різними закономірними процесами. Досліджуючи окремі аспекти міжнародної діяльності варто зробити акцент на різних визначеннях міжнародних відносин.

Світова політика є політичною складовою міжнародних відносин. Треба зауважити, що зовнішню різноманітність визначень поняття «політика», більшість із них збігаються у розгляді останньої як певного роду соціальних відносин – як інституалізованих, так і неінституалізованих, що утворюються природно-історичним шляхом між індивідами, групами, націями (державами). Інша річ – інтерпретація характеру цих відносин. В історії політичної думки більш-менш чітко простежуються дві лінії. Згідно з однією з них, причому найпоширенішою, політика – це відносини влади. Відповідно до іншої лінії, політика є втіленням відносин управлінського типу. Не всі характеристики політики можуть бути поширені на міжнародні відносини, але, з іншого боку, не всі характеристики міжнародних відносин можуть розглядатися як політичні за своєю природою і сутністю.

2. Витоки теорії міжнародних відносин можна знайти в соціально-політичній думці минулих століть. Оскільки предметна сфера теорії міжнародних відносин – це сфера політики, так як остання відноситься до галузі політичного знання, більш того, до недавнього часу вона розглядалася як один із розділів політичної науки.

На початковому етапі розвитку сучасної політології міжнародній проблематиці не приділялося значної уваги. У роботах М. Вебера, Г. Моски, В. Парето та інших класиків політичної науки XIX-XX ст. практично немає міркувань щодо міжнародних відносин того періоду. Ні в кінці XIX ст., ні на початку XX ст. не було необхідності в аналізі міжнародної політики. Отже, «соціальне замовлення», що сприяло виникненню політичної науки, вимагало дослідження тільки проблем внутрішньої політики і залишало «за межами» проблеми міжнародних відносин.

Перша та Друга світові війни призвели до стрімкого зростання попиту на політологічну експертизу, що, своєю чергою, стало причиною бурхливого розвитку мережі академічних

центрів та інститутів політологічного профілю в післявоєнні десятиліття. Після закінчення Другої світової війни в рамках системи ООН було створено спеціалізовану організацію з питань культури і освіти: ЮНЕСКО, яка провела низку заходів з конституювання політології як наукової дисципліни, що була визнана на міжнародному рівні.

Починаючи з 1940-х років, теорія міжнародних відносин розвивається в загальному руслі політичної науки. Майже всі найавторитетніші фахівці в області теорії міжнародних відносин, а саме: Г. Моргентау, Дж. Розенау, Дж. Модельські, М. Каплан, К. Дойч, К. Уолтц, Р. Гілпін, Р. Кеохейн, Дж. Най та багато інших, були представниками американської політичної науки. Поступово теорія міжнародних відносин як наукова і навчальна дисципліна набула поширення в країнах Західної Європи та інших регіонах.

Запитання для обговорення

1. Які проблеми традиційно знаходилися і знаходяться в центрі міжнародної політики?
2. Чи є теорія міжнародних відносин частиною політології або самостійною науковою дисципліною?
3. Чим зумовлені сучасні тенденції в розвитку міжнародних відносин?

Практичне заняття 2

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ЯК ОБ'ЄКТ ФІЛОСОФСЬКОЇ РЕЦЕПЦІЇ

План

1. Онтологічні засади міжнародних відносин.
2. Когнітивний вимір міжнародних відносин.
3. Етичний вимір міжнародних відносин.

Основні теоретичні відомості

1. Міжнародні відносини з'явилися як результат взаємодії зовнішніх політик окремих держав. Попри те, що міжнародні відносини були результатом національних зовнішніх політик, вони не можуть бути зведені до сукупності цих політик, і є відносно самостійною системою з усіма властивими їй атрибутами: *матеріальною, соціальною, відкритою, динамічною, самоорганізованою та складною*. Так, у 1970-80-х роках зусиллями І. Валлерстайна, Х. Булла та деяких інших відомих міжнародників-теоретиків було сформульований ряд концепцій, що описують та інтерпретують типи системних зв'язків, що склалися, складаються і можуть скластися між державами та іншими акторами, які діють на міжнародній арені. Йдеться про такі концепти, як: «світ–система», «світ–імперія», «світ–держава», «співтовариство держав», «міжнародне суспільство», «світове співтовариство» тощо.

Концепції Х. Булла, який майже одночасно працював з М. Уайтом, І. Валлерстайном та іншими дослідниками (С. Хоффманн, К. Уолтц), розкриваючи деякі суттєві аспекти системи міжнародних відносин, залишив поза увагою її внутрішню (просторову) неоднорідність. Проте саме ця система завжди розпадалася на більшу чи меншу кількість існуючих синхронно підсистем зі своїми особливостями, які мали типологічний характер. Ця внутрішня різномірність системи міжнародних відносин зберігається і (незважаючи на пришвидшення процесів, що її нівелюють) і дотепер. На думку Г. Кіссінджера, сьогодні у світі паралельно існують щонайменше чотири системи міжнародних відносин. Перша охоплює Сполучені Штати і Західну Європу, друга – Азію (зокрема і Росію), третя – Близький Схід, четверта – Африку.

Внутрішня неоднорідність глобальної системи міжнародних відносин і типологічна різномірність складових її підсистем у теоретико-методологічному сенсі залишаються найменш вивченими. *Тому, на нашу думку, виникає простір міжнародних відносин – «рядопокладених» політичних, економічних, правових та інших феноменів, що мають міжнародну локалізацію. Те саме можна сказати і про світовий простір – тут ідеться про світову локалізацію явищ.*

Особливо варто наголосити на тому, що останніми роками чітко проявила себе *нерелевантність прив'язки цих різновидів простору до географічних координат*. Те, що в міжнародній практиці деколи називають «Заходом» – зовсім не обов'язково обмежується Європою і Америкою.

2. У працях К. Уолтца, М. Каплана, Р. Кохейна та інших міжнародників-теоретиків розкриваються деякі аспекти когнітивного виміру міжнародних відносин. Проте ситуація, що складалася у світі впродовж останніх декількох десятиліть минулого століття, викликала чимало сумнівів у пізнавальних можливостях науки про міжнародні відносини. Наука про міжнародні відносини зазнала публічного фіаско, оскільки вона виявилася нездатною передбачити, як буде відбуватися перехід від одного світового порядку до іншого і яким буде – у принципових своїх рисах – новий світовий порядок. (Особливо багато суперечок точилося навколо питання, чи буде новий світовий порядок «однополюсним» або «багатополюсним» і скільки в цьому випадку буде у нього «полюсів»). «Теорія демократичного транзиту» також виявила свою неспроможність, що наочно було видно на прикладах десятків країн.

У зв'язку з цим варто одразу зауважити, що міжнародні відносини як об'єкт пізнання відрізняються високим ступенем складності. Дослідження міжнародних відносин і теоретичне моделювання, що ґрунтується на отриманій інформації, ускладнене багатьма причинами – як об'єктивними, що пов'язані з природою пізнання і природою самого об'єкта пізнання, так і суб'єктивними, що породжені характером дій самих політичних акторів. Серед суб'єктивних чинників варто виокремити насамперед свідоме приховування політиками справжніх мотивів і цілей своїх зовнішньополітичних акцій, а також цілеспрямовану дезінформацію і дезорієнтацію не тільки ворогів, але і в деяких ситуаціях друзів і союзників. Тут також варто згадати і про таємну політику, яка, як і політика закулісна, опинилася поза увагою аналітиків. Тому останні позбавлені інформації, що відображає справжній стан речей, і отримують спотворену інформацію або цілеспрямовану дезінформацію.

Ще більш вагоме значення мають об'єктивні перешкоди. Перша з них, можна сказати, лежить на поверхні. Це множинність акторів, значна частина з яких володіє суверенітетом; які діють багато в чому автономно, і чисельність яких постійно зростає на різних рівнях. Ще одна проблема – розрив (і він збільшується) між темпами змін, що відбуваються у сфері міжнародних, та й не тільки міжнародних, відносин, з одного боку, і темпами збору, відбору, обробки, осмислення і практичного використання інформації про ці зміни – з іншого.

Характеризуючи ситуацію в найзагальніших рисах, зауважимо, що впродовж минулого століття міжнародні відносини досліджувалися політичною наукою переважно за допомогою тих самих методів (не змішувати з методиками) і відповідно до тих самих загальних принципів, що і весь спектр явищ політичного життя. Прийнято виділяти чотири періоди, які пройшла в своєму розвитку західна політична наука ХХ століття. Це формальний (легалістичний), традиціоналістський, біхевіористський і постбіхевіористський періоди. Перші два пов'язані з пануванням відповідно формально-правового та історичного підходів до дослідження політичних явищ, включно з сферою міжнародних відносин. Починаючи приблизно з другої половини 1930-х рр., на передній план виходить біхевіоризм, орієнтований на дослідження поведінки політичних (у тому числі, природно, міжнародних) акторів за допомогою методів, запозичених частково з природничих наук.

Особлива увага при цьому приділялася системному підходу та системному методу, які і до сьогодні, незважаючи на критику з боку постмодерністів, зберігають доволі сильні позиції в політичній науці. Саме в рамках біхевіоризму були зроблені спроби розробити методи дослідження міжнародних відносин, що відкривають шляхи до пояснення явищ, які відбуваються в цій сфері. Зокрема, так званий рівневий аналіз у міжнародних відносинах одержав поширення серед міжнародників-теоретиків, у розробку останнього істотний внесок зробили такі вчені, як К. Уолтц, М. Каплан і Дж. Сінгер.

3. «Міжнародна мораль» – це сукупність однаково зрозумілих і прийнятих усіма, або майже усіма або тільки деякими членами міжнародного співтовариства (а отже, таких, що діють у різних межах) моральних норм, так би мовити міжнародний моральний кодекс, що за статусом зближується з кодексом норм міжнародного права. В іншому значенні «міжнародна мораль» – це певний міжнародний моральний імператив, тобто звід норм, які не обов'язково приймаються членами міжнародного співтовариства, але позначають ту моральну межу, до якої вони повинні були б «дотягнутися». І, нарешті, «міжнародна мораль» – це реальний стан моральних відносин і моральної свідомості (в їх нормативному і ненормативному аспектах), що склалися між суб'єктами міжнародних відносин.

Деякі дослідники в рамках «міжнародної моралі» (як її різновиди) виокремлюють «міждержавну мораль», яка утворюється і реалізується в процесі міждержавного спілкування. Проте і в цьому окремому випадку залишаються нез'ясованими або не до кінця з'ясованими питання про зміст, генезу, масштаби поширення, дієвість і багато інших характеристик «міжнародної моралі».

Багатозначність цього поняття вимагає дуже обережного поводження з ним, тим більше, що воно породжує ілюзію реального існування того, чого людство насправді поки ще не виробило і, можливо, не виробить ніколи – масштабного і дієвого морального аналога і доповнення міжнародного права. Але водночас, очевидним є те, що обґрунтована стриманість в оперуванні даним поняттям не рятує від необхідності пошуку відповіді на питання про зміст, масштаб та статус форм позанаціональної та наднаціональної моралі, які вже існують сьогодні і які можуть бути вироблені завтра.

У нашому курсі будемо користуватися поняттям «міжнародна мораль», по-перше, як синонімом поняття «моральний вимір міжнародних відносин» (у цьому випадку воно береться в лапки), а, по-друге, матимемо на увазі сукупність моральних норм (правил поведінки), які до теперішнього часу набули поширення в міжнародному співтоваристві як загально визнані.

Запитання для обговорення

1. Розкрийте методи та підходи, які застосовуються під час аналізу міжнародних відносин.
2. Як співвідносяться між собою політика і мораль?
3. Які основні підходи існують до розуміння місця моралі в міжнародних відносинах?

Практичне заняття 3

СИСТЕМА І СТРУКТУРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

План

1. Види і рівні міжнародних відносин.
2. Теоретичні моделі міжнародних систем.
3. Типологія та функціональні особливості суб'єктів міжнародних відносин.

Основні теоретичні відомості

1. Загалом більшість дослідників погоджуються, що міжнародна система характеризується такими особливостями:

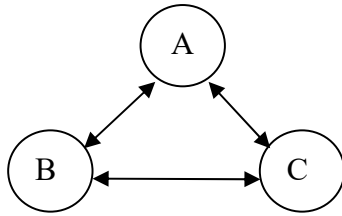
- є сукупністю взаємопов'язаних елементів, що перебувають між собою у певних причинно-наслідкових зв'язках;
- є функціональною цілісністю;
- є сукупністю відносин, дій та учасників;
- є сукупністю, що становить органічну єдність із міжнародним середовищем.

До цього важливо додати ще дві істотні особливості міжнародної системи:

1. Вона є ієрархічно-структурованою цілісністю, а не спонтанною чи анархічною множиною складових;
2. вона не є статичною, а у процесі свого розвитку постійно видозмінюється.

З огляду на сказане вище, міжнародну систему можна окреслити як ієрархічно-структуровану, цілісну сукупність учасників міжнародних відносин, пов'язаних між собою сталими взаємовідносинами. У найпростішому варіанті її представляють Мальський М. З., Мацяк М. М.

Мал. 1 Елементарна модель міжнародної системи

Така модель охоплює два рівні ієрархії (I, II) та трьох (у найпростішому варіанті) учасників (A, B, C), які є її елементами.

Міжнародні підсистеми складаються з елементів і самі є елементами системи (надсистеми). Складовими системи є взаємозв'язки (A – B; A – C; B – C), що, власне, й утворюють цілісність. Інакше кажучи, міжнародна система є реальністю не тому, що до неї як складові входить певна кількість учасників, а через наявність між ними цілої низки взаємозв'язків і взаємозалежностей.

За характером міжнародні відносини поділяються на політичні, економічні, науково-технічні, ідеологічні, культурні, військові. Серед них на першому плані, безсумнівно, стоять міжнародні політичні відносини, які визначаються тим, що це відносини держав. Будь-яка проблематика міждержавних відносин, що є предметом державної політики, зокрема і зовнішньої, пройшовши процес розробки та реалізації цієї політики, набуває політичного характеру і втілюється у міждержавних політичних відносинах. Економічні, науково-технічні, ідеологічні, культурні та військові відносини впливають на політичні, зазнаючи змін через зовнішню політику, через процес формування і реалізацію зовнішньої політики держав.

У структурі міжнародних відносин виділяють кілька рівнів: глобальний, регіональний, субрегіональний, міжнародно-ситуаційний, груповий, двосторонній. Виділення перших трьох рівнів засноване на геополітичному підході і визначається просторовими факторами. Три останніх рівні можуть бути виділені і на глобальному, і на регіональному, і на субрегіональному рівнях міжнародних відносин.

2. Між основними учасниками міжнародних відносин у кожен окремий проміжок часу складається у певний характер взаємодії. Ці відносини набувають особливої для кожного періоду структури, яку зазвичай називають системою міжнародних відносин або міжнародною системою. Суттєвим є характер сформованих зв'язків і відносин між провідними в даний історичний період державами. У політологічній літературі зазвичай виокремлюють два типи структури міжнародних систем – «багатополярну» та «біполярну». Підстава класифікації – це кількість великих держав, що входять до цієї структури. Оскільки міжнародна система набула загального, глобального характеру та об'єднує понад сотню держав і чималу кількість недержавних акторів, то цілком правомірним є виокремлення і «підсистем» на регіональному та локальному рівнях.

Основним законом функціонування системи міжнародних відносин, як і будь-якої іншої системи, є *закон підтримки динамічної рівноваги*. Існування певної політичної рівноваги між державами як основними акторами будь-якої міжнародної системи є головною умовою її нормального функціонування. Система знаходиться в динамічній рівновазі, оскільки рівновага між державами постійно порушується, потім відновлюється на новій основі, щоб знову порушитися. Рівновага системи досягається через зіткнення політичних дій держав, що переслідують власні інтереси, які не завжди збігаються із цілями зовнішньої політики інших держав.

У кожному конкретно-історичному стані міжнародної системи закон динамічної рівноваги може виражатися в різних формах. Історично найпоширенішою завжди була форма *балансу сил*. Під силою, виходячи з поглядів Г. Морґентау і багатьох фахівців у сфері міжнародних відносин, слід розуміти здатність кожної держави захищати свої інтереси і реалізовувати свої цілі на міжнародній арені за допомогою відповідних засобів.

Існує декілька варіантів моделювання систем міжнародних відносин. Один із варіантів був запропонований американським політологом М. Капланом. Під міжнародною системою він розуміє варіанти розстановки сил на основі певного набору організацій, що беруть участь, держав або груп держав. Загалом він виділив шість типів міжнародних систем: систему «балансу сил», вільну біполярну система, жорстку біполярну система, універсальну систему, ієрархічну систему і систему вето.

3. Одну з оригінальних класифікацій учасників міжнародних відносин запропонував польський дослідник К. Ваставський. З-поміж учасників міжнародних відносин він виокремив суспільні суб'єкти, або великі суспільні групи, та операційні суб'єкти, тобто держави, партії, міжнародні організації. Така класифікація відображає глибинну сутність поняття «учасник» та досить добре співвідносить суб'єкти інтересів та суб'єкти дій. У теорії міжнародних відносин, однак, поширена класифікація, що ділить учасників міжнародних відносин на державних та недержавних.

Майже тотожним за змістом є поняття «актор», яке найчастіше вживають західні дослідники міжнародних відносин: Дж. Розенау, Дж. Догерті, Б. Рассет, Х. Старр, Ю. Кукулка та Р. Земба, а останнім часом ним також оперують російські науковці П. Циганков та К. Гаджиев. Дж. Догерті вважає, що актором є суспільна одиниця, яка характеризується достатнім рівнем організації та самостійністю діяльності. Дж. Розенау визначає актора як цілість, що впливає на світові процеси. Ще ширше це поняття тлумачать Ф. Брайар і М.Р. Джалілі, які визначають актора як будь-яку особу, що відіграє важливу роль у міжнародних відносинах. Інколи, як його різновид, вживають поняття «гравець», що широко практикується у теорії ігор, де міжнародні відносини розглядають як результат взаємодії двох або більше стратегій.

У теорії міжнародних відносин, однак, відсутнє однозначне трактування понять «учасник» чи «актор», як і не всі вчені використовують визнаний термін, що їх лаконічно окреслює. Дослідники міжнародних відносин найчастіше оперують поняттями «партнер», «фактор» (чинник), «сторона».

Широковживані поняття «суб'єкт міжнародного права» та «суб'єкт міжнародних відносин», незважаючи на їхню близькість, не є тотожними. Кожен суб'єкт міжнародного права є суб'єктом міжнародних відносин, але частина останніх не має міжнародної правосуб'єктності. З-поміж суб'єктів міжнародного права розрізняють:

1. Держави, які є основними суб'єктами, оскільки, власне, вони мають усі атрибути, потрібні для визнання їх суб'єктами міжнародного права.

2. Державоподібні або специфічні політичні утворення, такі як Ватикан чи вільні міста, які набувають міжнародної правосуб'єктності на підставі угод, що укладаються зацікавленими в їх виникненні державами.

3. Міжнародні організації, правосуб'єктність яких вважається похідною від державної та впливає з угод, на підставі яких вони створені.

4. Народи, що борються за свою незалежність, добиваючись збройною силою також утворення власної національної держави. Їх правосуб'єктність має перехідний характер, оскільки від моменту створення та визнання міжнародним співтовариством цієї держави вона розглядатиметься як повноправний суб'єкт міжнародних відносин.

Запитання для обговорення

3. Охарактеризуйте типи структур міжнародних систем: «однополярна», «біполярна» та «багатополярна». Якій із них відповідає розвиток системи міжнародних відносин у сучасному світі?

4. Охарактеризуйте закон «балансу сил» і його роль як регулятора міжнародних відносин.
5. Проаналізуйте особливості держави як міжнародного актора. Як змінилася роль держави в інформаційну еру?

Практичне заняття 4

КОМУНІКАТИВНЕ МОДЕЛЮВАННЯ У МІЖНАРОДНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

План

1. Комунікативне моделювання під час вивчення міжнародних відносин.
2. Моделі аргументативної комунікації.
3. Моделі іміджевої комунікації.

Основні теоретичні відомості

1. Методика комунікативного моделювання, суть якої полягає в побудові моделей об'єктів лінгвістичної природи з погляду віднесеності їх компонентів до процесу комунікації, використовується дедалі частіше, оскільки дозволяє перемістити акцент із розгляду «об'єктивностей на об'єкти-ситуації і об'єкти-взаємодії».

Сьогодні комунікативні моделі будуються на підставі комплексних методик із залученням теоретичних положень прагмалінгвістики, теорії дискурсу та когнітивної лінгвістики.

Із прикладним комунікативним аналізом ми стикаємося, коли прагнемо вирішити конкретні практичні завдання, використовуючи як інструмент комунікації. Це може бути повністю прикладне використання комунікації – як у випадку переговорів. Тоді процес має конкретні цілі, до нього застосовуються жорсткі вимоги результативності, надійності тощо. Інколи прикладні задачі виникають і у стандартних комунікативних потоках (прикладом є мистецтво або пропаганда, що використовують для розв'язання своїх завдань інформаційні потоки ЗМІ). Отримання прикладних результатів можна описати таким технологічним ланцюжком: «Об'єкт (комунікатор або комунікант) => модель => повідомлення => комунікація => результат => об'єкт». Можемо досліджувати потрібну дію у межах переходу від однієї ланки комунікативного ланцюжка до будь-якої іншої її ланки. Аналіз комунікації активно здійснюється на межі психології і соціології.

Зупинимось на двоступеневій моделі комунікації. На нові явища, викликані мас-медіа, дослідники звернули увагу після аналізу сили й тривалості впливу повідомлень на аудиторію одразу після їх одержання і через два тижні. На подив останніх, вплив отриманого повідомлення на комунікантів через два тижні не знизився (як передбачала теорія), а навпаки зріс. Збільшення впливу було наслідком обговорення одержувачами інформації важливих проблем із тими знайомими, яких назвали «лідерами думки». Так, з одноступеневої моделі комунікації (ЗМІ – одержувачі) виникла двоступінчаста (ЗМІ – лідери думок – одержувачі). Отже, на першому етапі головним моментом є передача інформації, тоді як на другому – в дію вступає передача й поширення впливу.

2. У концепції комунікативної раціональності пізнього Ю. Хабермаса аналізується здатність виражати себе, сприймати іншого і знаходити спільну мову з носіями інших точок зору за допомогою аргументів (що знаходиться в опозиції до сили, маніпуляції, авторитарного монологу).

Для моделі комунікативної раціональності важливим є не стільки задоволення мети або прагматичного інтересу, скільки знаходження інтерсуб'єктивного взаєморозуміння і здатність враховувати інші точки зору. Аргументована дискусія як центральний концепт концепції Ю. Хабермаса – це нормативна модель, спосіб виокремлення суб'єктивно істинного від того, що може претендувати на інтерсуб'єктивну валідність.

Принципи аргументативної дискусії (ідеальна мовна ситуація) формулюються так: кожна людина гідна поваги і визнання, будь-яка людина, здатна до етики аргументативної дискусії,

	Система менеджменту якості. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС навчальної дисципліни «Філософія комунікації та міжнародна діяльність»	Шифр документа	СМЯ НАУ НМК 12.01.10-01-2023
			стор. 9 з 49

може бути включена в ситуацію комунікації; кожен володіє мовою і дієздатний суб'єкт може взяти участь у дискурсі; кожен може ставити під сумнів будь-яке твердження; кожен може вводити в дискурс будь-яке твердження; кожен може висловлювати свої установки, бажання і потреби; жоден примус, що панує поза або всередині дискурсу, не повинен заважати нікому з мовців реалізувати свої права, визначені у вищезазначених пунктах.

3. Імідж – «образ сприйняття», має характеристику стійкого стереотипу. Для формування іміджу, тобто *штучно створеного, віртуального образу*, на який *реагує* аудиторія, необхідно спочатку знати *реальні* властивості, характеристики об'єкта (суб'єкта), який вибирається для роботи зі створення його іміджу, а потім виявити вимоги аудиторії, що висуваються до того, яким вона хоче бачити *ідеальний образ* даного об'єкта (суб'єкта).

Політичний імідж, що сформувався у масовій свідомості і має характер стереотипу – це емоційно забарвлений образ конкретного політичного лідера чи політичної організації (партії). Існує кілька моделей для створення ефективного політичного іміджу. Імідж держави як політичної спільноти, обмеженої певною територією, буває зовнішнім і внутрішнім. Образ країни – знакова модель, що опосередковує уявлення про національно-державну спільноту і її членів через поняття і судження, доступні повсякденній свідомості. Зовнішній імідж держави орієнтований на уявлення про неї, що склалися поза межами національного культурного поля (що інші думають про нас).

Імідж політичного актора передбачає позитивне уявлення про нього, яке закладається у свідомість адресата в ході комунікативних кампаній: пропаганди і контрпропаганди. Для практики політичного піару, яка передбачає цілеспрямоване формування позитивного іміджу політичного актора з використанням технологій, які не виходять за межі правових норм, важливо розуміти значення ефекту стереотипізації: приписування бажаних рис кандидатам у політичні лідери. Ці бажані риси мають містити в собі ті якості, які цінуються в народі і відповідають основним соціальним очікуванням. Мета контрпропаганди – перешкодити отриманню цільовою групою негативних повідомлень про актора і (або) позбавити їх достовірності, спростувати або заперечити певні факти. Контрпропаганда змістовно пов'язана з антипропагандою, мета якої – зіпсувати позитивну репутацію суперника або перешкодити її формуванню.

Для державного іміджмейкінгу та управління інформаційними процесами важливим є поняття медіаіміджу – іміджу територіально-державного суб'єкта, який виникає як результат опосередкованого сприйняття інформації про нього з мас-медіа. Модель міжнародного (для зовнішніх аудиторій) іміджу країни містить такі компоненти: політико-географічний образ; природно-ресурсний образ; цивілізаційно-культурний образ; соціально-ментальний образ; виробничо-економічний образ; національно-ціннісний образ.

Запитання для обговорення

- Охарактеризуйте концепцію комунікативної раціональності Ю. Габермаса.
- Опишіть правила ведення політичної дискурсу.
- Як відбувається формування політичного іміджу держав? Наведіть приклади.

Практичне заняття 5

КОМУНІКАТИВНІ ПРОЦЕСИ У МІЖНАРОДНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

План

- Пропаганда в міжнародній діяльності: комунікативний аспект.
- Лобіювання як політико-комунікативний процес.
- Перформансна комунікація як політична технологія.

Основні теоретичні відомості

1. Існує два види пропаганди в сучасному світі. Перший називають пропагандою війни і ненависті; він вимагає юридичних дій і заходів відповідно до міжнародного законодавства з прав людини. Другий тип поєднує в собі всі інші види пропаганди. Вона може йти врозріз із професійними стандартами журналістики, проте, як правило, не порушує міжнародне право.

Якщо в державі домінує пропаганда, то вона стає інструментом для встановлення авторитарного режиму, таким чином спотворюючи не тільки плюралізм засобів масової інформації, але й інші основи демократії. Небезпека пропаганди стає зручним виправданням органів державної влади задля обмеження або навіть заборони всіх закордонних ворожих їй повідомлень, реальних і можливих. Ця загроза дає привід для більш широкого втручання органів державної влади в справи ЗМІ, такі як ліцензування, транскордонне мовлення, а також питання, які, ймовірно, були зняті з порядку денного у Європі після підписання Гельсінського Заключного акту в 1975 р. Пропаганда, яка ведеться ЗМІ, що належать державі або контролюються державою чи її представниками, є особливо небезпечною. Використання державних ресурсів для нав'язування одностороннього погляду є, вкрай, шкідливою практикою.

Пропаганда війни і ненависті спрямована проти самих основ принципу ОБСЄ щодо всебічної безпеки у Європі. Пропаганда підживлює конфлікт і сприяє його ескалації, перешкоджаючи необхідному роззброєнню, безпеці та співробітництву.

Варто зазначити, що міжнародна політика щодо пропаганди стримується відсутністю чіткого визначення основних термінів, що не дозволяє здійснювати її послідовного втілення на міжнародному та національному рівнях. Зокрема, національні суди та законодавчі органи мають певні складнощі при формулюванні термінів «пропаганда», «ненависть», «підбурювання» і «війна». Однак це не повинно перешкоджати органам державної влади докладати всіх зусиль щодо ефективного застосування існуючих міжнародновизнаних і обов'язкових заборон у національному законодавстві, а також додаткових заходів, таких як:

- зміцнення плюралізму ЗМІ та засудження мовної пропаганди як такої, що не відповідає демократичній державі і професії журналіста;
- відмова від державних ЗМІ і підтримка громадських ЗМІ, які дотримуються високих професійних стандартів;
- розвиток міжнародного та міжкультурного діалогу, такого як діалог між журналістами і представниками інтелігенції, що підвищує медіа-освіченість і сприяє демократії, що базується на свободі вираження думки та різноманітності поглядів;
- сприяння діяльності національних та міжнародних механізмів з питань захисту прав людини і свободи ЗМІ, спеціалізованих органів саморегулювання та спільного регулювання, професійних організацій та незалежних моніторингових організацій;
- розвиток освітніх програм з медіа- та інтернет-грамотності;
- саморегулювання ЗМІ, за умов його ефективності, має залишатися найбільш прийнятним способом вирішення професійних питань, питання реагування на пропаганду війни, ненависті та дискримінації.

Слід зазначити, що тільки таке медіа-середовище, яке правильно функціонує, є відкритим, різноманітним і динамічним, може ефективно нейтралізувати вплив пропаганди. Обмеження пропаганди допускається тільки в особливих, окреслених випадках. Стаття 20 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права забороняє пропаганду війни і підбурювання до ворожнечі, так само, як і статті 10 і 17 Європейської Конвенції з прав людини.

2. Під лобізмом розуміється вплив недержавних структур на органи державної влади, що здійснюється за допомогою специфічного набору інструментів і технологій.

Проблеми пов'язані з лобізмом у Європі почали активно вивчати після утворення Європейського Союзу, коли Брюссель перетворився на великий наддержавний центр прийняття політичних рішень. У 1990–ті роки сформувалися великі транснаціональні корпорації, які

повсюдно використовують лобістські інструменти для розвитку і просування свого бізнесу. Це сприяло виробленню нових механізмів взаємодії груп інтересів і структур ЄС. Як результат в офіційних документах ЄС дедалі частіше починає з'являтися термін «лобізм» і похідні від нього.

Теорія лобізму отримала основний імпульс до розвитку завдяки широкому обговоренню трьох спірних моментів: наскільки демократичним є представництво інтересів, чому лобізм не є корупцією і яким чином відбувається його легітимація, яка модель більшою мірою підходить для опису сучасного представництва інтересів: плюралістична чи корпоративістська.

Як і будь-який комунікативний процес, лобіювання передбачає наявність суб'єкта (джерела) і об'єкта (одержувача інформації). Ініціаторами лобістської комунікації виступають групи інтересів, які, прагнучи задовольнити свої потреби, впливають на органи державної влади. Отже, можна стверджувати, що суб'єктами лобізму є групи інтересів, а об'єктами – органи влади та посадові особи, відповідальні за прийняття конкретних політико-управлінських рішень. Інформаційний месендж, що спрямовується від суб'єкта до об'єкта, містить вимоги про здійснення тих чи інших дій – предмет лобізму (те, з приводу чого здійснюється лобістська комунікація). Отримуючи від групи інтересів інформацію про предмет лобізму, агенти-передавачі трансформують її в повідомлення, виражені у формі набору зрозумілих для об'єкта кодів і символів.

Найчастіше між суб'єктом і об'єктом лобізму є істотні комунікативні перешкоди, які мінімізують можливість застосованих «прямих» лобістських технологій. До таких бар'єрів можна віднести:

- закритість і недоступність органів влади для впливу ззовні;
- невідповідність статусу групи інтересів рівню об'єкта лобізму;
- негативний імідж групи інтересів і її лобістів, що сформувався, у представників влади.

Для подолання перелічених вище бар'єрів лобісти шукають такі комунікативні канали, які дозволяють надавати опосередкований вплив на об'єкти лобізму.

Як подібні канали передачі впливу можуть виступати: засоби масової інформації; мобілізована громадськість; Інтернет-спільнота; експертне співтовариство.

Вибір на користь того чи іншого каналу комунікації зумовлює звернення до відповідних технологій «непрямого» лобіювання, серед яких виділяють: формування партнерських коаліцій, медійне лобіювання, Grassroots (колективні дії), електронне (віртуальне) лобіювання в мережі Інтернет і тощо.

3. Для опису або аналізу тих чи інших політичних явищ останніх десятиліть часто використовуються такі поєднання, як закулісна боротьба, політична арена, політична сцена, політичний сценарій, виходити на авансцену, політичний трюк, політичні маски, політична арена тощо. Гі Дебор писав про виникнення «суспільства спектаклю», у якому людина перетворилася на глядача, здатного вести спостереження за суспільно-політичною сценою і таким чином втрачаючого можливість відрізнити реальність того, що відбувається від ілюзорності.

Під впливом цих ідей наприкінці ХХ ст. також з'явилися поняття шоу-політики і політичного перформансу: публічне набуває атрибутів драматургії через необхідність постійного залучення уваги аудиторії до тих чи інших подій, що сприяло заміні необхідності безпосередньої самостійної участі аудиторії на участь пасивну, вимушену, із заздалегідь прописаним сценарієм. Доцільно зазначити, що ключовим для аналізу сутності соціально-політичних відносин, в основі яких лежить перформанс, є твердження, що сам результат дії має менше значення, ніж процес дії. Очевидно, що перформанс у своєму традиційному втіленні має під собою ритуальний початок, одним із ключових структурних елементів якого є катексис (cathexis) – в широкому сенсі яскрава емоція, яку може викликати будь-який об'єкт або символ, до якого аудиторія небайдужа і пов'язана з контекстом того середовища, у якому ця аудиторія перебуває.

Перформанс перетворює комунікативний процес «влада-суспільство» в шоу, спектакль завдяки наявності атрибутів шоу: залучення адресата в комунікацію, «зараження» адресата ідеями і почуттями, переконання, навіювання, відгуки, спогади і вторинні образи шоу, які подані в текстах, промовах, жестах, позах, кінетиці, звуках і образах (інаугурація президента, коронація монарха, військові паради, авіашоу, присвоєння військових звань, урочисті засідання парламентів, святкові мітинги тощо).

У процесі організації перформансу можна виділити кілька стадій:

1. Підготовка (написання сценарію і постановка). Ця стадія характеризується виробленням різних стратегій майбутнього перформансу: рольовий розподіл, візуалізація, інтерактивність, розробка сценарію і текстів.

2. Перформанс. Стадія включає в себе попередній «розігрів» публіки, представлення всіх учасників, відкриття інтерактивного каналу, «заохочення» глядачів. Д. Александер зазначає, що для створення ефективного соціально-політичного перформансу необхідна майже цілковита культурна ідентичність акторів і глядачів або високий ступінь приєднання (fuse / re-fuse).

3. Вихід з перформансу. Публікація та інші способи поширення інформації, збір відгуків, проведення досліджень.

4. Інтеграція в культурне середовище. Збереження і тиражування інформації.

Формати перформансу відрізняються від повідомлення своєю специфікою та функціями, які необхідно передати аудиторії, від контексту середовища (традиційної та інформаційної): телевізійні шоу, реаліті-шоу, «гарячі лінії», виїзні шоу на місцях, звернення через ЗМІ, сайти, текстові і відеоблог, подкасти, мікроблоги та соціальні мережі. Медіа в перформансі виконують подвійну функцію: вони можуть виступати і як транслятор концепції та ідеї перформансу на стадіях підготовки і виходу, і як самостійний майданчик для організації перформансу.

З політичної технології перформанс перетворюється на самостійне соціально-політичне явище, яке зміцнилося в сучасній соціально-політичній комунікативній практиці завдяки постійному попиту на різні враження і переживання

Запитання для обговорення

1. Яка специфіка зовнішньополітичної пропаганди у сучасному світі?
2. Які методи пропаганди використовують сучасні ЗМІ?
3. Дайте визначення і охарактеризуйте поняття «лобізм». У чому його сутність?
4. Які основні стадії перформансу ви можете назвати? Охарактеризуйте їх.

Практичне заняття 6 ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У МІЖНАРОДНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

План

- Сучасні інформаційно-комунікативні технології як інструмент «м'якої сили» держави.
- Особливості використання цифрових технологій у зовнішньополітичному процесі.
- Цифрові технології в інформаційних війнах.

Основні теоретичні відомості

Даючи визначення поняття «м'яка сила» Дж. Най зазначає: що це форма зовнішньополітичної стратегії, яка передбачає здатність домагатися бажаних результатів на основі добровільної участі, симпатії і привабливості, на відміну від «жорсткої сили», яка має на увазі примус.

Критерії та складові «м'якої сили»:

1. «Культура» – кількість туристів, які відвідують країну щорічно, використання мови країни у світі, кількість пам'яток Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, успіх країни в Олімпійських іграх, вплив культурної спадщини країни на світову культуру загалом.

	Система менеджменту якості. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС навчальної дисципліни «Філософія комунікації та міжнародна діяльність»	Шифр документа	СМЯ НАУ НМК 12.01.10-01-2023
	стор. 13 з 49		

2. «Політичні цінності» – критерій, завдяки якому вимірюється привабливість політичних цінностей, ефективність діяльності політичних інститутів держави, модель національного уряду: прозорість, демократичність тощо.

3. «Дипломатія» – здатність країни формувати сприятливий образ для світової спільноти, зовнішня політика і дипломатичні ресурси, членство в міжнародних організаціях і наявність культурних місій за кордоном тощо.

4. «Освіта» – кількість іноземних студентів у країні, якість вищої освіти, наявність програм обміну студентами, кількість навчальної літератури тощо;

5. «Бізнес / інновації» – привабливість економічної моделі країни: відкритість, здатність до інновацій, рівень корупції, конкурентоспроможність галузей економіки, регулювання.

Соціальні мережі стали ключовим інструментом для просування зовнішньополітичними та інформаційними відомствами національних інтересів у контексті «м'якої сили 2.0».

2. Феномен стрімкого розвитку інформаційно–комунікативних технологій охопив і сегмент міжнародних відносин. Термін «цифрова дипломатія» спочатку застосовувався до публічної політики США, що проводиться за допомогою інформаційно-комунікативних технологій.

Цифрова (електронна) дипломатія («digital diplomacy», e-diplomacy) – це використання можливостей мережі Інтернет та інформаційно-комунікативних технологій для вирішення дипломатичних і пов'язаних завдань. У електронній дипломатії використовуються соціальні мережі, нові медіа, блоги та інші медіа майданчики, доступні у глобальній мережі.

В електронній демократії беруть участь державні структури, у першу чергу зовнішньополітичні, урядові органи, а також неурядові організації зовнішньополітичної спрямованості.

Головні завдання електронної демократії – це просування зовнішньополітичних інтересів, інформаційна пропаганда через Інтернет–телебачення, соціальні мережі, мобільний зв'язок і т.д., спрямовані на масову свідомість і на політичні еліти.

Електронна демократія (інноваційна, цифрова, відкрита і тощо) органічно імплементується в традиційну, класичну дипломатію, надаючи їй небаченої швидкості, високої таргетованості і посиленого інформаційно–псих-логічного впливу на суспільну свідомість. Таким чином, електронна демократія, з одного боку, – спосіб просування зовнішньополітичних інтересів держави в країні перебування з використанням новітніх інформаційно-комунікативних технологій, а з іншого – спосіб використання когнітивних технологій для впливу на процеси прийняття рішень людиною і задля впливу на людську структуру міркувань, коли об'єкт впливу вважає, що він сам приймає рішення (насправді ж є приховано керований іншими). Об'єктом цільового впливу (ОЦВ) можуть бути найрізноманітніші категорії: держави, міжнародні організації, корпорації, особистість тощо. США як драйвер розвитку інформаційно-комунікативних технологій, стали ініціатором створення електронної демократії ще наприкінці ХХ ст. Перші програми у цій сфері отримали розвиток в 2002–2003 рр., коли адміністрація Джорджа Буша-молодшого почала переносити традиційні радіо і телеканали міжнародного мовлення в Інтернет.

3. Цифрові технології загострили глобальне інформаційне протиборство. Під інформаційним протиборством розуміється боротьба в інформаційній сфері, яка передбачає комплексний деструктивний вплив на інформацію, інформаційні системи та інформаційну інфраструктуру протиборчої сторони з одночасним захистом власної інформації, інформаційних систем та інформаційної інфраструктури від подібного впливу.

Метою інформаційного протиборства є завоювання й утримання інформаційної переваги над протиборчою стороною. При цьому дії учасників інформаційного протиборства можуть мати як наступальний, так і оборонний характер.

Об'єктом інформаційного протиборства є будь-який об'єкт, щодо якого можливе здійснення інформаційного впливу (в тому числі – застосування інформаційної зброї) або іншого впливу (силового, політичного, економічного і т.д.), результатом якого буде модифікація його

	Система менеджменту якості. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС навчальної дисципліни «Філософія комунікації та міжнародна діяльність»	Шифр документа	СМЯ НАУ НМК 12.01.10-01-2023
			стор. 14 з 49

властивостей як інформаційної системи, зокрема масової й індивідуальної свідомості громадян; соціально-політичної системи і процесу; інформаційної інфраструктури; інформаційних та психологічних ресурсів.

До суб'єктів інформаційного протиборства належать: держави, їх союзи і коаліції; міжнародні організації; недержавні незаконні (в тому числі – незаконні міжнародні) збройні формування й організації терористичної, екстремістської, радикальної політичної, радикальної релігійної спрямованості; транснаціональні корпорації; віртуальні соціальні спільноти; медіа-корпорації (контролюючі засоби масової інформації і масової комунікації); віртуальні коаліції.

Арсенал засобів інформаційного протиборства поповнився низкою нових цифрових технологій. З-поміж них особливо виділяється троллінг. Термін «троллінг» походить зі сленгу учасників віртуальних спільнот і не має прямого відношення до сфери наукового дискурсу. Новітнім видом троллінгу є роботроллінг, тобто використання армії «розумних» ботнетів. Також важливу роль в інформаційних війнах відіграють інтернет-меми (англ. Internet meme). Інтернет-мем – інформація в тій або іншій формі (мультимедійних об'єктів, що створюється електронними засобами комунікації, фраза, концепція або заняття), як правило, дотепна й іронічна, яка спонтанно набуває популярності та поширюється в Інтернеті різноманітними способами (за допомогою соціальних мереж, форумів, блогів, месенджерів тощо).

Запитання для обговорення

1. Проаналізуйте структурні компоненти, що входять у поняття «м'яка сила»? Як вони поєднуються з «жорсткою силою»?
2. Охарактеризуйте поняття «цифрова дипломатія» як елемент зовнішньополітичної діяльності держави.
3. Яку роль відіграють соціальні мережі у протиборстві акторів міжнародних відносин у сучасному світі?
4. Які засоби інформаційного протиборства використовуються міжнародними акторами з появою нових цифрових технологій

Практичне заняття 7

ПРОЦЕСИ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ У ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ: ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ І РЕАЛЬНІ РЕЗУЛЬТАТИ

План

1. Концепція «третьої хвилі демократизації».
2. Перспективи процесів демократизації в сучасному світі.
3. Проблематичність консенсусу в контексті переговорної демократії.
4. Аудіальна демократія як практика комунікативного дисенсусу.

Основні теоретичні відомості

1. Відповідно до концепції С. Хантінгтона хвиля демократизації – група переходів від недемократичних режимів до демократичних, що відбуваються в певний період часу, і кількість яких значно перевищує кількість переходів у протилежному напрямку в даний період. До цієї хвилі зазвичай відноситься також лібералізація або часткова демократизація в тих політичних системах, які не стають повністю демократичними.

«Перша хвиля демократизації», сама «довга», на думку американського дослідника, охоплювала період майже в сто років, (з 1828 по 1926 роки) і торкнулася деяких країн Європейського та Американського континентів. Вона супроводжувалася індустріалізацією країн Заходу і проблемою інкорпорації масового робітничого класу в політичну спільноту, що утворювався.

	Система менеджменту якості. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС навчальної дисципліни «Філософія комунікації та міжнародна діяльність»	Шифр документа	СМЯ НАУ НМК 12.01.10-01-2023
	стор. 15 з 49		

З 1942 по 1962 рр. проходила «друга хвиля демократизації», на думку С. Хантінгтона, пов'язана з падінням фашистських та праворадикальних режимів у Європі, а згодом – і з деколонізацією та поширенням процесів формування сучасної національної держави на «третій світ». Однак і тут успіхи демократизації були вельми обмеженими.

«Третя хвиля демократизації» починається з демократичних змін передусім, у середині 1970-х років, у країнах Південної Європи, а потім у країнах Латинської Америки і Східної Азії і супроводжується поширенням глобалізованої капіталістичної системи майже на весь світ.

С. Хантінгтон виділив п'ять причин, які зумовили «глобальну демократичну революцію» в 1970-1980-і рр:

- делегітимація авторитарних режимів через економічні чи військові невдачі;
- безпрецедентне глобальне економічне зростання 1960-х років, коли різко зросли життєві стандарти, підвищився рівень освіти, зміцнів міський середній клас;
- глибокий перелом у доктрині та діяльності католицької церкви та перехід національних церков до протидії авторитаризму;
- зміна співвідношення діючих на міжнародній арені сил – США, Радянського Союзу, Європейських Співтовариств;
- вплив країн, що стали лідерами «третьої хвилі демократизації», на стимулювання демократичних перетворень в інших країнах. Ці радикальні зміни на політичній карті світу вплинули на підходи дослідників до аналізу форм сучасної демократії, та розглядалися відповідно до стандартів західної ліберальної демократії, яка прямо або опосередковано визнавалася еталонним зразком для всіх. Водночас набуває поширення інтерпретація процесу демократизації не як уніфікація політичної карти світу, а швидше як диверсифікації демократії, як збільшення різноманітності варіантів демократичного розвитку.

2. Західні політики та експерти поспішили назвати демократичними країни, де просто відбулися вибори, а інші елементи, необхідні для будівництва демократії, зокрема і функціонування громадянського суспільства, зовсім відсутні. Результатом «transitions to democracy» стала неповноцінність демократій, які страждають від інституційної слабкості, яка не дозволяє їм розвиватися, а викликає широкі соціальні невдоволення і розчарування в демократії. На думку більшості західних авторів, небезпека відмови від демократичної орієнтації пов'язана зі встановленням націоналістичної диктатури або затвердженням гібридних політичних режимів, що містять у собі елементи і демократії, і авторитаризму або встановленням «демократії, яка утвердилася».

Уже до кінця 1990-х років з'ясувалося, що немає загальної траєкторії, за якою країни «транзиту» з різною швидкістю, але стійко рухалися б від «несвободи» до «свободи». Проте вирішальним фактором успіху тут стало те, що країни транзитної демократії були включені до західного співтовариства, символом якого є такі міждержавні об'єднання й організації, як Європейський Союз, Північноатлантичний альянс (НАТО), Рада Європи, СОТ та ін.

Проте річ у тім, що суспільства, які дійсно зіграли вирішальну роль на становленні масових представницьких демократій Заходу в ХХ ст., сьогодні самі зазнають серйозної трансформації. Ця трансформація пов'язана з переходом від моделі представницької демократії до моделі раціоналізованого парламентаризму, де провідна роль відводиться політичним партіям; від принципу поділу влади – до стрімкого посилення однієї з них – виконавчої; від ідеї правової держави – до ідеї ефективної держави і т.д. І хоча ці тривожні ознаки – результат дії різноманітних факторів, для кожного регіону своїх, є дещо спільне, що їх об'єднує – це відсутність соціального консенсусу з приводу демократії і її базових цінностей, слабкість громадянського суспільства, неефективність ринкової економіки, фіктивно-правової системи і її інститутів тощо.

Очевидно, що концепція «транзиту», мобілізована наприкінці 1980-1990-х років ХХ ст. для аналізу подій у світі та обґрунтування американської політики «світової демократичної революції», застаріла і потребує перегляду. Автори, які дотримуються цієї точки зору, часом

	Система менеджменту якості. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС навчальної дисципліни «Філософія комунікації та міжнародна діяльність»	Шифр документа	СМЯ НАУ НМК 12.01.10-01-2023
	стор. 16 з 49		

цілком обґрунтовано критикують сучасну ситуацію в більшості країн «третьої хвилі», яка не відповідає навіть мінімальним критеріям західної ліберальної демократії.

3. Спостерігаючи падіння довіри до традиційних інститутів і форм політичної діяльності посилюється інструментальне ставлення до політичної участі та колективна політична – діяльність стає дедалі більш проблематичною. У 1980-ті роки з'являється *модель деліберативна демократії* як систематична критика мажоритарною, тобто заснованої на волі більшості, демократії. Мажоритарна демократія акцентує увагу на дотриманні громадянських прав і свобод людини через функціонування демократичних інститутів і на волі більшості як визначальною логікою прийняття рішень. Мажоритарна модель зазнає критики, оскільки не забезпечує належний рівень включення всіх голосів нових політичних суб'єктів з їх різними і часом взаємозаперечними позиціями в публічну сферу мультикультурного суспільства.

Переговорна (дорадча, деліберативна) демократія – це модель демократії, для якої ключову роль відіграють переговорні практики, громадські дискусії, за допомогою яких обговорюються ключові для суспільства проблеми і приймаються соціальні та політичні рішення.

Основні позиції цієї моделі:

1. Обговорення важливих політичних і соціальних питань, вирішення проблем і прийняття рішень здійснюються через публічні переговори.

2. Прийняті рішення / норми легітимні тоді і тільки тоді, коли вони отримані в ході публічних обговорень. Вважається, що процесуальність, яка визначає порядок прийняття рішень, і її процедурний характер не менш важливі, ніж саме рішення, а легітимність останнього забезпечується саме за рахунок проходження формальних процедурних правил.

3. В обговорення повинні бути включені всі учасники (або їх представники), яких стосується питання, що обговорюється, норма або її можливі наслідки.

4. Справедливість прийнятих рішень залежить від правильності реалізації процедури переговорів. Ідеальна переговорна процедура має приводити до найбільш справедливих рішень.

5. Мета публічних переговорів – раціонально орієнтований консенсус. В ідеалі консенсус знімає існуючу в суспільстві напругу, допомагає вирішити розбіжності і виробити загальні стратегії поведінки.

Медіа-публічність аналізується як майданчик, на якому можлива вільна від примусу комунікація та знаходження консенсусу між різними позиціями сторін. У такому випадку вона дає більше партисипативних і репрезентативних можливостей, ніж немедійна публічність, тобто дозволяє включити в комунікацію більшу кількість учасників і публічно представити їхні голоси. У цьому сенсі медіа-публічність трактується як одне з відносно недавніх завоювань консенсуально орієнтованої демократії.

Проте поняття доступу до медійної сфери передбачає, що ті чи інші суб'єкти можуть брати участь у публічних медіа-подіях, відкрито висловлювати свою думку в них, ініціювати їх, управляти організацією, цілями, мовою, жанром, темами, стилем, риторикою, регламентом, складом учасників. Доступ до публічного медіа простору (на думку Т. В. Дейка і Д. Дзола) визначає ступінь і характер політичної репрезентації суб'єктів, є індикатором влади соціальних груп і ступеня маргіналізації меншості. При цьому механізми домінування в медіа-публічності можуть бути найрізноманітнішими: вибір тем для публічних дискусій (фільтрація одних тим як важливих, інших – як неважливих, одних – як громадських, інших – як приватних), тієї чи іншої логіки інтерпретації проблем, позитивної саморепрезентації себе і негативної репрезентації опонента, акцентування і деакцентування подій і явищ суспільного життя тощо.

За формального дотримання демократичних законів і передбачуваної відкритості і загальнодоступності публічної сфери, консенсус, що досягається за її допомогою, виявляється уявним. Це стосується як практики перемовин, так і практики формування громадської думки. Такий консенсус має елітарний характер і зберігається тільки завдяки непроблематизації і неявиш природі механізмів його досягнення.

4. Аудіальна демократію – як новий концепт західної політичної філософії, який передбачає зміщення уваги з суб'єкта публічного мовлення на здатність слухати і чути. Слух, на думку Н. Дерр, не є нейтральною комунікативною практикою – він культурно зумовлений соціальними, класовими, гендерними стереотипами і епістемологічними установками. Слух розуміється Р. Коулзом як мистецтво, яке вимагає від нас гнучкості, допитливості, терпіння і деколи навіть уразливості в сенсі визнання співрозмовниками їх взаємозалежності один від одного. Слух також починає розумітися як політична практика – не тільки та, яка існує, але і та, нормативний ідеал якої ще тільки належить втілити в життя: громадянська необхідність слухати свого опонента, навіть змістовно з ним не погоджуючись, аудіальна увага і відповідальність за спосіб, яким ми слухаємо інших. Неготовність почути Іншого аналізується в теоріях аудіальної демократії як один з найдієвіших інструментів виключення і підтримки соціальної і політичної несправедливості.

Проблематикою слуху як активною політичною практикою займається феноменологія слуху (наприклад, робота «On Listening»), дослідження травми і теорії демократії (включно з теорією публічної сфери, публічної комунікації та медіа, освітніх та терапевтичних практик, екології).

Як альтернатива уявному з'являється ідея значимого диссенсусу (significant dissensus), відмінність, яка розуміється не як перешкода до розвитку демократії, а її необхідна цінність. Вважається, що якщо публічний простір витримує певний градус конфліктності, то всупереч розхожій думці, це не погано, а, навпаки, продуктивно для розвитку демократії. Це відображає сутність її обов'язкової моральної передумови – плюральність. Сильна, радикальна або, як її називають зріла демократія (mature democracy) передбачає негомогенність публічної сфери. Слух міг би бути дієвим інструментом артикуляції конфліктів, оскільки він вчить, як не погоджуватися і при цьому виявляти взаємоповагу один до одного. Е. Добсон вводить поняття «насильницький слух» (forced listening). Проте, дотримуючись логіки Е. Добсона, саме по собі примус слухати не завжди погано, наприклад, коли ущемлені в правах групи, яких довго змушували слухати пасивно, примушують (свій уряд, роботодавців і тощо) послухати себе у відповідь. У такому випадку слід говорити не про слуховий примус, а про нестачу слуховою взаємності або взаємності аудіальних взаємин (lack of the aural reciprocity). Завдяки аудіальній відкритості один до одного стає можливим спільне конституювання значення, інтерсуб'єктивності створення горизонту значень, принаймні, надія на нього як на нормативний ідеал.

Запитання для обговорення

1. Наскільки, на Вашу думку, є обґрунтованим висновок С. Хантингтона про «зіткнення цивілізацій»?
2. Чому глобалізація створює загрозу існуванню ліберальних демократій?
3. Що таке уявний консенсус? Чи можливо досягнути справжнього консенсусу за допомогою механізмів аудіальної демократії?
4. Охарактеризуйте аудіальну демократію як новий концепт західного суспільства.

Практичне заняття 8

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ І ВРЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ

План

1. Сутність і типологія міжнародних конфліктів.
2. Структура і процес розвитку міжнародних конфліктів.
3. Примусова дипломатія як шлях мирного врегулювання міжнародних конфліктів.

Основні теоретичні відомості

1. Міжнародний конфлікт - це процес безпосереднього чи опосередкованого зіткнення інтересів двох або декількох сторін (держав, груп держав, народів, політичних рухів) на основі наявних між ними суперечностей об'єктивного або суб'єктивного характеру. За своїм

	Система менеджменту якості. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС навчальної дисципліни «Філософія комунікації та міжнародна діяльність»	Шифр документа	СМЯ НАУ НМК 12.01.10-01-2023
	стор. 18 з 49		

походженням ці суперечності і спричинені ними проблеми у відносинах між державами можуть бути територіальними, національними, релігійними, економічними, військово-стратегічними, науково-технічними і тощо. Але загалом конфлікт завжди набуває політичної форми, оскільки ці суперечності усвідомлюються і вирішуються державами з властивою їм внутрішньою, зовнішньою і військовою політикою через механізм формування і здійснення цієї політики.

Єдина, визнана всіма дослідниками типологія міжнародних конфліктів відсутня. Найчастіше в класифікаціях міжнародних конфліктів трапляється їх поділ на симетричні (характеризуються приблизно однаковою силою залучених сторін) і асиметричні (конфлікти з різким розходженням потенціалу конфліктуючих сторін).

Цікаву класифікацію конфліктів запропонував канадський політолог А. Раппопорт, який використав як критерій форму протікання міжнародного конфлікту: у формі «битви» (сторони, залучені до конфлікту, спочатку налаштовані войовничо стосовно один одного і прагнуть завдати противникові максимальної шкоди), у формі «гри» (незважаючи на зовнішні прояви войовничості, сторони не схильні доводити загострення відносин до крайності) і у формі «дебатів» (спочатку властиве прагнення учасників вирішити суперечності шляхом досягнення компромісу).

2. Залежно від сутності, змісту і форми даного конфлікту, конкретних інтересів і цілей його учасників, засобів, що застосовуються, і можливостей введення в дію додаткових засобів, залучення нових або виходу наявних учасників та спільних міжнародних умов розвитку конфлікту він може проходити через найрізноманітніші, у тому числі і необов'язкові за схемою, «нестандартні» і непередбачувані заздалегідь фази.

Перша фаза міжнародного конфлікту – зіткнення, що виникло на основі об'єктивних і суб'єктивних суперечностей, економічних і політичних інтересів сторін, які стикаються на міжнародній арені, принципове політичне ставлення і відповідні йому відносини з приводу даних суперечностей, виражені в більш-менш гострій конфліктній формі.

Друга фаза – суб'єктивне визначення сторонами, що конфліктують, своїх інтересів, цілей, стратегії і форм боротьби для вирішення об'єктивних і суб'єктивних протиріч з урахуванням свого потенціалу і можливостей застосування мирних і немирних засобів, використання зовнішніх союзів і зобов'язань; оцінювання загальної внутрішньої і міжнародної ситуації.

Третя фаза – використання сторонами в конфлікті широкого діапазону засобів, залучення в тій чи іншій формі до боротьби безпосередньо конфліктуючих сторін інших держав – індивідуально, через блоки і договори, через ООН – з подальшим ускладненням системи політичних відносин та дій усіх прямих і непрямих сторін у даному конфлікті.

Четверта фаза – наростання боротьби до найбільш гострого політичного рівня – міжнародної політичної кризи, який може охопити відносини безпосередніх учасників, держави даного регіону, інших регіонів, найбільші світові держави, ООН, а інколи і весь світ, перерости у світову кризу, що вже містить загрозу розв'язання збройної боротьби.

П'ята фаза – міжнародний збройний конфлікт, що починається з обмеженого конфлікту і здатний розвиватися до більш високого рівня збройної боротьби із застосуванням сучасної зброї, залученням союзників і найбільших світових держав, розширенням території.

Мирні шляхи врегулювання конфлікту вимагають зусиль усіх учасників конфлікту, за умови участі держав чи міжнародних акторів, що не втягнуті в безпосереднє політичне або військове зіткнення.

Переговори виконують низку важливих функцій. Основна з них – спільний пошук вирішення поставленої в центрі переговорів проблеми. Також переговори виконують інформаційно-комунікаційну функцію. Під час переговорів сторони можуть обмінюватися інформацією, що стосується не тільки безпосередньо переговорного процесу, а й з приводу інших питань, що становлять взаємний інтерес для учасників переговорного процесу. Поки йде переговорний процес, його учасників об'єднує офіційний стійкий канал комунікації, що в умовах конфліктної ситуації, коли нормальні взаємини порушені, є надзвичайно важливо.

3. Дипломатія – один із різновидів розв’язання міжнародного конфлікту. Якщо військові сили й використовуються при примусовій дипломатії, то у вигляді мінімізованого варіанта для наочної демонстрації можливих наслідків. Після чого супротивник повинен перейти до міжнародних комунікацій або припинити свої дії, або відмовитися від своїх планів.

А. Джордж висуває низку вимог до процесу ухвалення рішення в таких умовах. Основними, у випадку примусової дипломатії, необхідно визнати два питання: які дії потрібні від опонента й наскільки сильним є його небажання підкоритися. Ці два питання взаємозалежні: якщо вимагати щось дуже істотне, то небажання супротивника буде відповідно великим. Своєю чергою, ультиматум, пропонуваній супротивникові, у класичному вигляді має складатися з таких компонентів: 1) вимоги до опонента; 2) обмежений час або відчуття терміновості щодо виконання вимог; 3) погроза покарання за невиконання вимог, якій повірить опонент.

А. Джордж чітко виділяє два рівні комунікації, що існують у примусовій дипломатії: слова й дії. Обов’язковими для примусової дипломатії є різні види невербальної комунікації. Це можуть бути військові пересування, певна політична або дипломатична активність. Ультиматум, переданий опонентові, спрацьовує залежно від того, чи побачить опонент, які військові сили починають концентруватися, як політичними, дипломатичними засобами країна готується до застосування своєї погрози. Залежно від невербальної комунікації, вербальна дія може бути посилена або послаблена.

Аналізуючи всі можливі випадки примусової дипломатії, А. Джордж виділяє вісім складових процесу:

1. Тип провокації. Кризи залежать від типу провокації, що викликає конфлікт. Одні з них легше піддаються керуванню, інші – гірше.

2. Розміри й глибина конфлікту інтересів. У випадку, якщо конфлікт має значення «все або нічого», досить нелегко знайти вихід.

3. Імідж війни. Якщо виникає реальна загроза війни, сторони намагаються знайти можливості запобігти їй. Це, наприклад, мало місце у випадку Кубинської кризи.

4. Тимчасовість напруги. Це досить важливий фактор, що має безліч вимірів. Наприклад, через певний час опонент може стати сильнішим або зміна погодних умов зроблять воєнні дії менш успішними, або згодом ситуація може вийти з-під контролю.

5. Однобічна або коаліційна примусова дипломатія. Для коаліції важливо знаходити об’єднуючі стимули, вимагати однакових дій. Коаліція дає змогу використовувати міжнародне несхвалення або надати більшу кількість ресурсів.

6. Сильне лідерство. Проведення примусової дипломатії значною мірою залежить від статусу лідера у верхніх ешелонах влади.

7. Ізоляція ворога. Важко працювати з опонентом, який має військову й дипломатичну підтримку союзників.

8. Післякризові відносини з ворогом.

Примусова дипломатія – специфічна форма міжнародної комунікації. Вона може мати місце в ситуації тимчасової напруги, між миром і війною, коли опоненти ставляться агресивно один до одного. Тоді кожне слово, кожна дія стають подвійно символічними. З одного боку, вони повинні довести, що примус є можливим, з іншого – жодна зі сторін не бажає погіршення ситуації. Тут вербальна й невербальна комунікації взаємно доповнюють одна одну. Загалом примусова дипломатія використовує такі комунікативні дії, як зміна переконань, примус, поступки. Щоразу лідери вирішують, яку комбінацію цих елементів використовувати й у якій послідовності.

Запитання для обговорення

1. На основі існуючих типологій охарактеризуйте відомі вам міжнародні конфлікти другої половини ХХ в. Що таке конфлікт з нульовою сумою у міжнародних відносинах?

2. Які етапи проходить розвиток міжнародного конфлікту? Як може змінюватися структура міжнародного конфлікту?

3. Чим міжнародні конфлікти початку ХХІ ст. відрізняються від конфліктів попередніх десятиліть? Які існують шляхи подолання конфлікту?

Практичне заняття 9 **МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА І СПІВРОБІТНИЦТВО**

План

1. Основні теоретичні підходи до забезпечення міжнародної безпеки.
2. Роль міжнародних організацій у світовій політиці.
3. Роль ЗМІ у гарантуванні міжнародної безпеки та співробітництва.

Основні теоретичні відомості

• Міжнародна безпека розглядалася в теорії і практиці міжнародних відносин як відсутність безпосередньої військової загрози. У такому традиційному розумінні міжнародної безпеки наголос робиться на двох, багато в чому протилежних, моментах. По-перше, на завданні фізичного виживання держави і на її праві і можливості поводити себе у міжнародній системі, керуючись передусім своїм суверенітетом. На практиці це стимулює сильного до порушення міжнародної безпеки на користь власних інтересів, перш за все, задля забезпечення власної національної безпеки. Національна безпека, таким чином, є базовою категорією, відправною точкою для визначення поняття міжнародної безпеки. По-друге, наголос робиться на необхідності гарантованого підтримання миру у відносинах між державами в межах певного політичного простору.

Якщо брати до уваги традиційне військово-політичне розуміння феномену безпеки, то можна виділити три основні моделі режимів безпеки для будь-якого регіону сучасного світу:

1. Режим загальної безпеки передбачає добровільну взаємну відмову від конфронтації.
2. Режим колективної безпеки. Під колективною безпекою розуміється такий порядок міждержавного співробітництва, за якого будь-який акт агресії проти будь-кого з учасників певної системи розцінюється як агресія проти всіх інших її учасників.
3. Режим безпеки на основі співробітництва. Якщо в рамках системи колективної безпеки держави об'єднуються проти спільного агресора, то концепція безпеки на основі співробітництва спирається на принцип спільної участі, за якого на перше місце виходить не наявність формальних інститутів, а підтримка неформального діалогу.

На межі ХХ-ХХІ ст. проблеми тероризму і протидії йому стали одними з найважливіших як для окремих держав, так і для світової спільноти загалом. Оскільки первинними об'єктами терористичних дій часто виявляються державні діячі або установи, а вторинні об'єкти – суспільні відносини – які знаходяться у сфері діяльності держави, то тероризм становить потенційну загрозу для будь-якої державної влади незалежно від юридичної форми і політико-ідеологічного змісту. Якщо на межі ХІХ-ХХ ст. терористи діяли методом індивідуального терору, вбиваючи політичних і державних діячів, то первинними об'єктами атак сучасних терористів дедалі частіше стають нічим не захищені мирні мешканці. Змінюються і засоби здійснення терористичних атак.

• Міжнародна організація – установа, створена представниками декількох держав для спільного досягнення загальних цілей і вирішення завдань, що вимагають постійного міжнародного співробітництва. Міжнародні організації можна розділити на два основних види – міжнародні міжурядові і міжнародні неурядові організації. Міжнародні міжурядові організації – організації, створені представниками офіційної влади (урядів) суверенних держав. Неурядові організації створюються представниками неофіційних неурядових структур, що існують і діють на території різних держав.

Особливу роль у підтримці міжнародної стабільності і забезпеченні міжнародної безпеки, попередженні і врегулюванні міжнародних конфліктів відіграє Організація Об'єднаних Націй. ООН була створена відповідно до ідеї про те, що універсальна організація зможе

	Система менеджменту якості. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС навчальної дисципліни «Філософія комунікації та міжнародна діяльність»	Шифр документа	СМЯ НАУ НМК 12.01.10-01-2023
		стор. 21 з 49	

допомогти країнам і народам світу назавжди позбутися воєн і конфліктів, замінити силовий механізм врегулювання міжнародних відносин політико-правовим. Спочатку до складу ООН увійшла лише 51 держава, оскільки країнам – союзникам Німеччини та Японії, так само як і їм самим, шлях в організацію було закрито. Станом на 2021 р. число держав-членів Організації Об'єднаних Націй – 193 і може ще зрости.

Генеральна Асамблея є пленарним органом ООН, проте в засіданнях ООН крім представників держав-членів можуть брати участь і представники інших міжнародних міждержавних і неурядових організацій та рухів із правом дорадчого голосу.

Питання про реформування Організації Об'єднаних Націй постало на порядку денному світової політики наприкінці 1980-х років загальноприйнятою стала точка зору, відповідно до якої гостро критикувалася миротворча діяльність ООН, оскільки далеко не всі проведені миротворчі операції були ефективними і не всі вони досягли декларованих цілей. У 1990-і роки і на початку ХХІ ст. критика миротворчої діяльності ООН посилювалася. Нездатність ООН забезпечити виконання власних рішень щодо попередження та врегулювання конфліктів у багатьох «гарячих точках» світу, що виникли після закінчення «холодної війни», призвела до того, що деякі регіональні організації, не маючи для цього відповідних повноважень, стали привласнювати собі функції ООН.

У рамках реформування структури ООН, були створені Рада з прав людини (2006) і Комісія з розбудови миру (2005). Створення Комісії зумовлено якісними змінами в миротворчій діяльності ООН, які відбулися на межі ХХ і ХХІ ст. Якщо раніше в цій діяльності переважали операції з підтримання миру, які мали обмежені завдання, пов'язані із запобіганням відкритого насильства в зонах збройних конфліктів і забезпечувалися мінімальними умовами для виконання рішень щодо їх мирного врегулювання, то в останнє десятиліття дедалі частіше виникала необхідність проведення операцій з розбудови миру.

За початковим задумом Комісія з розбудови миру повинна будувати свою діяльність на межі зусиль, що докладаються Радою Безпеки, Економічною і соціальною радою ООН, представниками міжнародних фінансових інститутів і донорською спільнотою, для стабілізації ситуації в регіонах, де вдалося домогтися припинення збройної фази конфлікту.

3. Незалежні ЗМІ – ключовий елемент демократичної системи, де вони відіграють життєво важливу роль, сприяють обізнаності управлінців і громадян про діяльність один одного і підтримуючи двосторонній контакт. Оскільки ЗМІ тісно пов'язані з політичною системою і громадською сферою, вони відіграють подвійну роль – репрезентації і формування політичної думки. З одного боку, ЗМІ повідомляють інформацію, яку пізніше використовують громадяни для прийняття обґрунтованих політичних рішень, з іншого, політики розраховують через ЗМІ поширити свої політичні погляди, вивчити громадську думку і встановити контакт із суспільством. Таким чином, ЗМІ формують основу для відносин між суспільством і урядом, повідомляючи інформацію про наміри, рішення, пріоритети і реакції політичних діячів.

Поряд з іншими складовими громадянського суспільства, такими як неурядові організації, дослідницькі інститути і групи інтересів, ЗМІ інформують громадян щодо національної та громадської безпеки, допомагають глибше обґрунтувати позиції в політичних дебатах та інформують про обговорення політичних альтернатив. Таким чином, ЗМІ є одночасно й активним учасником, і механізмом забезпечення урядової відповідальності.

Суттєві тенденції, які змусили оглядачів задуматися про ефективність наглядової ролі ЗМІ. Найактуальніша з них – встановлення атмосфери секретності. Друга довгострокова тенденція – відбувається посилення уваги на видовищності під час оцінювання реального та інформаційного контексту новин, що іноді означає спрощення новин, що знижує роль серйозної журналістики в суспільстві. На телебаченні особливо помітною є тенденція зрушення від політичних новин до розважальних програм. Третя тенденція – це поява великих корпоративних конгломератів, до складу яких входять компанії, що продукують новини, що своєю чергою, веде до їх зловживання та контролю над пресою, наприклад, через навмисну

політичну упередженість. Такі конгломерати беруть участь у створенні монополій серед власників приватних ЗМІ і пов'язують свої інтереси із засобами масової інформації, часто формуючи тісні зв'язки з певною політичною елітою.

ЗМІ і сфера безпеки залежні один від одного. Інститути безпеки, подібно урядам, потребують суспільного визнання для поповнення свого бюджету і для підтримки своєї активності. У демократичних країнах ЗМІ відповідальні за представлення політичних лідерів і еліти сектора безпеки на огляд громадськості, які мають відповідати за політику, яку проводять. Важливо, що ЗМІ та сфера безпеки співпрацюють, щоб інформувати суспільство, дати йому можливість задавати питання уряду і закликати лідерів до відповідальності.

У суспільствах з розвиненим інформаційним сектором суперечності можуть виникнути між коментаторами ЗМІ і урядом, якщо важливі політичні рішення були прийняті без публічного обговорення. За відсутності інформації щодо політичних подій і їх масштабів, що має надаватися державою, і без озвучування питань, підготовлених політичною опозицією, ЗМІ можуть заповнити порожнечу, повністю зосередивши свою увагу на політиці, що проводиться. Інша проблема виникає, коли інститути безпеки приділяють увагу тільки позитивним подіям, намагаючись надавати «сановані» новини. Кількість перепони в отриманні точної, збалансованої й актуальної інформації в сфері безпеки є більшою, ніж в інших сферах, і відповідно зростає ціна можливого провалу.

Запитання для обговорення

1. Чим сучасні підходи до розуміння безпеки відрізняються від традиційних?
2. Порівняйте режим колективної безпеки і режим безпеки на основі співробітництва: зазначте у чому вони побідні, а у чому відмінні.
3. Розкрийте взаємозв'язок між функціонуванням засобів масової інформації та проведенням політики безпеки та співробітництва.
4. Охарактеризуйте основні засади спільної зовнішньої політики та політики безпеки Європейського Союзу.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет
Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій
Кафедра філософії

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТІВ З ОПАНУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ
з дисципліни
«Філософія комунікації та міжнародна діяльність»

за спеціальністю 033 «Філософія»
освітньо-професійної програми «Філософія комунікації»

Укладачі: канд. філос.наук, доцент Тетяна ПОДА
канд. філос.наук, доцент Марія АБИСОВА

Конспект лекцій розглянутий та схвалений
на засіданні кафедри філософії
Протокол № ____ від «__» ____ 2023 р.

Завідувач кафедри _____ Любов ДРОТЯНКО

Практичне заняття 1
ТЕОРЕТИЧНІ ВИТОКИ І КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

План

1. Співвідношення категорій «міжнародні відносини», «політика» і «світова політика».
2. Теорія міжнародних відносин в структурі соціально-гуманітарних наук.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Назвіть основні принципи сучасних міжнародних відносин.
2. Як співвідносяться між собою поняття «міжнародні відносини», міжнародна політика», «світова політика»?
3. Які основні етапи розвитку теорії міжнародних відносин?
4. Що є предметом вивчення теорії міжнародних відносин?

Література: [1], [3], [7].

Практичне заняття 2
МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ЯК ОБ'ЄКТ ФІЛОСОФСЬКОЇ РЕЦЕПЦІЇ

План

1. Онтологічні засади міжнародних відносин.
2. Когнітивний вимір міжнародних відносин.
3. Етичний вимір міжнародних відносин.

Запитання та завдання для самоконтролю

Що є об'єктом вивчення міжнародних відносин.
Яке основне питання розглядає онтологія міжнародних відносин?
У чому полягає когнітивний вимір міжнародної політики?

Література: [5, с. 10], [12, [3], [1, с. 209].

Практичне заняття 3
СИСТЕМА І СТРУКТУРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

План

1. Види і рівні міжнародних відносин.
2. Теоретичні моделі міжнародних систем.
3. Типологія та функціональні особливості суб'єктів міжнародних відносин.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Що лежить в основі виділення рівнів міжнародних відносин?
2. Які фактори лежать в основі типології міжнародних систем?
3. Яких два основних типи структури міжнародних систем визнаєте?
4. Дайте коротку характеристику закону підтримки динамічної рівноваги у міжнародних відносинах.

Література: [7], [10], [11], [4].

Практичне заняття 4
КОМУНІКАТИВНЕ МОДЕЛЮВАННЯ У МІЖНАРОДНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

План

1. Комунікативне моделювання під час вивчення міжнародних відносин.
2. Моделі аргументативної комунікації.

3. Моделі іміджевої комунікації.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Які соціально-політичні технології застосовуються в міжнародній політиці?
2. Які основні принципи застосовуються при використанні комунікативного методу?
3. Що таке іміджмейкінг? Які складові містить в собі модель міжнародного (для зовнішніх аудиторій) іміджу країни ?

Література: [10], [8], [7]. [1].

Практичне заняття 5

КОМУНІКАТИВНІ ПРОЦЕСИ У МІЖНАРОДНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

План

1. Пропаганда в міжнародній діяльності: комунікативний аспект.
2. Лобіювання як політико-комунікативний процес.
3. Перфомансна комунікація як політична технологія.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Окресліть основні засади здійснення інформаційно- комунікаційної політика міжнародних організацій.
2. Що таке пропаганда? Які форми пропаганди існують?
3. Що таке пропаганда і контрпропаганда при формуванні іміджуполітичного актора?
4. Які форми лобізму існують у політиці? Що таке міжнародний лобізм?

Література: [6], [11], [16], [12]

Практичне заняття 6

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У МІЖНАРОДНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

План

1. Сучасні інформаційно-комунікативні технології як інструмент «м'якої сили» держави.
2. Особливості використання цифрових технологій у зовнішньополітичному процесі.
3. Цифрові технології в інформаційних війнах.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Що розуміють під «м'якою силою» в сучасних міжнародних відносинах?
2. Хто виступає суб'єктами та об'єктами інформаційного протистояння на міжнародній арені?
3. Що таке троллінг і роботролінг?
4. Охарактеризуйте поняття інформаційний мем.

Література: [15], [10], [12].

Практичне заняття 7

ПРОЦЕСИ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ У ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ: ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ І РЕАЛЬНІ РЕЗУЛЬТАТИ

План

1. Концепція «третьої хвилі демократизації».
2. Перспективи процесів демократизації в сучасному світі.
3. Проблематичність консенсусу в контексті переговорної демократії.
4. Аудіальна демократія як практика комунікативного дисенсусу.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Що таке «хвилі демократизації»?
2. Перелічіть основні особливості «третьої хвилі демократизації».
3. Окресліть переваги і недоліки медіа публічності.

Література: [13], [14], [6]. [10].

Практичне заняття 8

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ І ВРЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ

План

1. Сутність і типологія міжнародних конфліктів.
2. Структура і процес розвитку міжнародних конфліктів.
3. Примусова дипломатія як шлях мирного врегулювання міжнародних конфліктів.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. У чому ви вбачаєте причини конфліктів у міжнародних відносинах?
2. У чому виявляється особливість міжнародних переговорів?
3. Що таке третя сторона і яка її роль у врегулюванні міжнародних конфліктів?

Література: [11], [9], [4].

Практичне заняття 9

МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА І СПІВРОБІТНИЦТВО

План

1. Основні теоретичні підходи до забезпечення міжнародної безпеки.
2. Роль міжнародних організацій у світовій політиці.
3. Роль ЗМІ у гарантуванні міжнародної безпеки та співробітництва.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Які місце і роль відводиться міжнародним організаціям у сучасній світовій політиці?
2. Які основні цілі, принципи та види зовнішньої політики Європейського Союзу?
3. Охарактеризуйте основні напрями миротворчої діяльності ООН та інших міжнародних організацій.

Література: [4], [9], [14], [17].

Теми для підготовки доповідей

1. Співвідношення категорій «міжнародні відносини», міжнародна політика», «світова політика»
2. Світова політика та міжнародні відносини як об'єкт дослідження.
3. Теорія міжнародних відносин у структурі соціально-гуманітарних наук.
4. Методи вивчення міжнародних відносин та зовнішньої політики.
5. Основні етапи еволюції міжнародних відносин.
6. Основні проблеми міжнародної комунікації: еволюція підходів.
7. Сучасні комунікативні технології. Види зовнішньополітичних комунікативних технологій.
8. Громадська дипломатія та її роль у міжнародній комунікації.
9. Сутність міжнародних PR. Специфіка PR-діяльності зовнішньополітичних інститутів держави.

10. Маніпуляційні прийоми. Маніпуляції у засобах масової комунікації.
11. Підходи міжнародних організацій до врегулювання кризових ситуацій.
12. Особливості діяльності міжнародних організацій в постмодерну добу.
13. Пропаганда як механізм двохсторонньої комунікації.
14. Дискурс як інструмент політичної дії. Механізми створення стереотипів та їхньої взаємодії.
15. Моделі інформаційних війн.
16. Проекти створення універсальної міжнародної організації в історії політичної думки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Калуга В. Ф. Основи світової політики: навчальний посібник. К.: Редакційно-видавничий відділ НУБіП України.–2018.–132 с. 2018.
2. Гайдуков Л. Ф., Кремень В. Г., Губерський Л. В. та ін. Міжнародні відносини і зовнішня політика. – К.: Либідь, 2001.
3. Дослідження світової політики: 36. наук, праць. Вип. 15 / За ред. Л. О. Лещенка, Є. Є. Камінського. – К.: Ін-т світової економіки і міжнар. відносин НАН України, 2001.
4. Енциклопедія політичної думки: Пер. з англ. – К.: Дух і Літера, 2000.
5. Kissinger H. Does America Need a Foreign Policy? : Toward a Diplomacy for the 21st Century / Simon & Schuster; 1st edition (September 4, 2002) 352 p.
6. Конфліктологія / За ред. Л. М. Герасіна, М. І. Панова. – Х.: Право, 2002.
7. Мальський М. З., Мацяк М. М. Теорія міжнародних відносин: Підручник. – 3–тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 461 с.
8. Лісовський П. М. Міжнародні відносини: ментальність, геополітика, глобалізація : Навч. посіб. / П. М. Лісовський. — К.: Кондор Видавництво, 2019. — 156 с.
9. Репецький В.М. Дипломатичне і консульське право: Підручник. – 2–ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2006. – 372 с.
10. Копійка, В. В. «Міжнародні комунікації як детермінанти зовнішньої політики світових акторів». *International relations, part "Political sciences"* 21 (2019).
Доступно з: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3844/3504
11. Хонін В. Теорія міжнародних відносин. – К.: Академ Пресе, 2005
12. Carothers T. The End of the Transition Paradigm // *Journal of Democracy*. 2002. Vol.13. № 1.
13. Dryzek J. *Deliberative Democracy and Beyond*. Oxford: Oxford University Press, 2000. P. 149.
14. Nancy, Jean-Luc and Charlotte Mandell *Listening*. New York: Fordham University Press, 2007. doi:10.2307/j.ctt14bs049
15. Nye S. Joseph *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. Soft Power: The Means to Success in World Politics. 2005.
16. Richard Gunther and Anthony Mughan. *Democracy and the Media* 2000. ISBN: 9780521777438
17. Waltz Kenneth N. *International Politics Is Not Foreign Policy* // *Security Studies*. – Nr. 1(6). – 1996.

Зразок оформлення типових тестових завдань

Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій Кафедра філософії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ Любов ДРОТЯНКО

« _____ » _____ 2023 р.

ТИПОВІ ТЕСТИ

з дисципліни «Філософія комунікації та міжнародна діяльність»

1. Як називається процес пошуку, збору, передачі, збереження, накопичення, тиражування інформації та процедури доступу до неї?

- А) інформаційна політика.
- Б) інформаційна індустрія.
- В) інформатизація.
- Г) інформаційний процес.

2. Яка подія в середині XV ст. дала поштовх до розвитку інформаційних технологій?

- А) поява друкарської машинки.
- Б) поява книгодрукування.
- В) поява телефону.
- Г) поява радіо.

3. Хто вперше сформулював концепцію “мякої сили”?

- А) Джозеф Най.
- Б) Генрі Кіссінджер.
- В) Роберт Гіллпін.
- Г) Ганс Моргентау.

4. Який підхід до визначення “сили” пропонують прихильники політичного реалізму?

- А) Сила як певна величина, яку можна обчислити.
- Б) Сила як здатність нав’язати свою волю слабшим.
- В) Сила як здатність приваблювати і переконувати інших.
- Г) Сила як здатність сприяти розвитку своїх інтересів.

5. Які виклики і можливості принесла цифрова революція для міжнародної комунікації?

- а) Швидкий обмін інформацією між країнами та культурами.
- б) Розширення можливостей співпраці та обміну ідеями на глобальному рівні.
- в) Зміцнення зв’язків між людьми через соціальні мережі та інтернет-платформи.
- г) Покращення доступу до освіти та інформації для розвитку країн з низьким рівнем розвитку.

6. Що таке "культурний релятивізм"?

а) Це підхід, що визнає різноманіття культур та переконань, вважаючи, що кожна культура має свої власні цінності, норми та переконання, які повинні бути розуміні та поважані.

б) Культурний релятивізм стверджує, що немає абсолютної істини чи універсальних моральних норм, і всі цінності повинні розглядатися в контексті кожної конкретної культури.

в) Це концепція, що підкреслює важливість толерантності та розуміння для співіснування різних культур у світі.

г) Культурний релятивізм спонукає до відмови від універсальних стандартів, вважаючи, що кожна культура має право на власний світогляд.

7. Як впливають різниця культур на міжнародну співпрацю та комунікацію?

а) Різниці в культурі можуть призводити до міжкультурних конфліктів і непорозумінь у співпраці через різний спосіб сприйняття та реакції на події.

б) Різниці в культурних цінностях можуть стати перешкодою у формуванні загальних цілей та спільних стратегій між різними країнами.

в) Розуміння та повага до культурних відмінностей можуть сприяти побудові довіри та сприятливого середовища для співпраці.

г) Різноманіття культур може бути важливим джерелом нових ідей та підходів у міжнародній співпраці, стимулюючи творчий обмін думками.

8. Як міжнародна комунікація впливає на формування глобальних стереотипів і уявлень?

а) Міжнародна комунікація може сприяти формуванню стереотипів через упрощене уявлення про інші культури, що викликає неправильні уявлення про людей із різних країн.

б) Комунікація на міжнародному рівні може допомагати знищувати стереотипи, забезпечуючи обмін інформацією та взаєморозумінням між культурами.

в) Глобальна комунікація впливає на формування стереотипів через відображення культурних особливостей через медіа, що може впливати на уявлення про інші країни.

г) Міжнародна комунікація розширює можливості взаємодії, що сприяє подоланню стереотипів через безпосереднє спілкування та взаємодію із представниками інших культур.

Розробник: канд. філос.наук, доцент
Тетяна ПОДА

**Зразок оформлення
Переліку теоретичних питань та типових завдань для розв'язку
для проведення модульної контрольної роботи**

**Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій
Кафедра філософії**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____ Любов ДРОТЯНКО
« _____ » _____ 2023 р.

МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА № 1

з дисципліни «Філософія комунікації та міжнародна діяльність».

1. Окресліть сновні проблеми міжнародної комунікації: еволюція підходів.
2. Охарактеризуйте концепцію комунікативної раціональності Ю. Хабермаса.
Опишіть правила ведення політичного дискурсу.

Розробник: канд. філос.наук, доцент
Тетяна ПОДА

**Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій
Кафедра філософії**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ Любов ДРОТЯНКО

« _____ » _____ 2023 р.

**Затверджений перелік питань до дифзаліку з дисципліни
«Філософія комунікації та міжнародна діяльність»**

Яка основна різниця між поняттями "міжнародні відносини", "політика" та "світова політика"?

Які вчені внесли вагомий внесок у теорію міжнародних відносин?

Що означає "соціальне замовлення" на нову теорію міжнародних відносин?

Які основні атрибути системи міжнародних відносин за онтологічними засадами?

Що означає "міжнародна мораль" у контексті міжнародних відносин?

Які аспекти становлять етичний вимір міжнародних відносин?

Які рівні міжнародних відносин за моделлю Мальського та Мацяк

Що означають терміни "суб'єкт міжнародного права" та "суб'єкт міжнародних відносин"?

Які теоретичні моделі міжнародних систем ви знаєте?

Що включає в себе комунікативне моделювання у міжнародній діяльності?

Які основні елементи моделі аргументативної комунікації?

Що таке "лідери думок" у контексті комунікації?

Як ви розумієте поняття "пропаганда" у міжнародній діяльності?

Що означає "лобіювання" у політико-комунікативному процесі?

Які стадії включає процес перформансу за Д. Александером?

Які інформаційно-комунікативні технології вважаються інструментом "м'якої сили" держави?

Які критерії та складові включаються в поняття "м'яка сила" держави?

Які основні особливості використання цифрових технологій у зовнішній політиці?

Чому соціальні мережі вважають ключовим інструментом для просування "м'якої сили"?

Які аспекти включає в себе поняття "цифрові технології в інформаційних війнах"?

Які основні концепції "третьої хвилі демократизації"?

Чим характеризується поняття "транзитивні демократії"?

Які основні складові моделі деліберативної демократії?

Які проблеми виникають при досягненні консенсусу в переговорній демократії?

Які типи міжнародних конфліктів визначає А. Раппопорт у своїй класифікації?

Які фази розвитку міжнародного конфлікту можна виділити?

В чому полягає примусова дипломатія та коли застосовується?

Які можливі випадки примусової дипломатії виклав А. Джордж?

Які теоретичні підходи до забезпечення міжнародної безпеки ви знаєте?

Які основні моделі режимів безпеки для регіонів сучасного світу існують?

Розробник: канд. філос.наук, доцент
Тетяна ПОДА